

A rablás elhatárolási és rendbeliségi kérdései

OTDK dolgozat

A lezárás dátuma: 2014. január 13.

Jelige: palmer

Bevezetés.....	3
I. fejezet: A rablás elhatárolási kérdései.....	4
1. Elhatárolás a kifosztástól.....	4
1.1. Az ittas vagy bódult állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései.....	4
1.2. A dologelvétel szándékának kialakulása.....	6
1.3. A védekezésre képtelen állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései.....	6
2. Elhatárolás a zsarolástól.....	7
2.1. A célzat minősége.....	8
2.2. Az elkövetési mód minősége.....	9
2.2.1. Az erőszak mértéke.....	9
2.2.2. A fenyegetés élet vagy testi épség ellenisége, illetve közvetlensége.....	10
2.3. Az eszközcselekmény és a célcselekmény térbeli-időbeli összefüggése.....	11
2.4. Részösszegzés.....	13
3. Elhatárolás az önbíráskodástól.....	14
3.1. A célzat minősége.....	14
3.2. Problematikus esetkörök.....	15
3.3. Részösszegzés.....	17
4. Elhatárolás a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopástól.....	17
4.1. Az erőszak és a dologelvétel egybeesése.....	17
4.2. Problematikus esetkörök.....	20
4.4. Részösszegzés.....	22
5. Elhatárolás a lopás egyes halmazataitól.....	22
5.1. A tettenérés.....	23
5.2. A célzat minősége.....	27
5.3. Problematikus esetkörök.....	28
6. Egyéb elhatárolási kérdések.....	30
6.1. Jármű önkényes elvétele.....	30
6.2. Nyereségvágyból elkövetett emberölés.....	30
II. fejezet: A rablás rendbeliségi kérdései.....	31
1. Problémafelvetés.....	31
2. Megoldási variációk.....	31
3. Részösszegzés.....	35
Összefoglalás.....	36
Irodalomjegyzék.....	37
Felhasznált joganyag.....	40
Függelék.....	42

Bevezetés

A rablás a legsúlyosabb vagyon elleni bűntett, amelyet a történelem kezdetei óta az egyes társadalmi rendszerek a lehető legszigorúbban rendeltek szankcionálni. A rablás devianciája abban rejlik, hogy a társadalmi rendet nemcsak a fennálló vagyoni viszonyok tekintetében, hanem az egyén személyes szabadsághoz való jogának korlátozásán keresztül is támadja.

A jelenlegi magyar büntetőjogi szabályozás – a minősített esetek módosulásaitól eltekintve – közel másfél évszázada változatlan, ezért akár az a téves feltevésünk is kialakulhatna, hogy a rablás tényállása szilárd és megdönthetetlen dogmatikai alapokon nyugszik. Az ítélkezési gyakorlat ellentmondásos állásfoglalásait behatóbban vizsgálva azonban felismerhető, hogy ez koránt sincs így.

Dolgozatomban a rablást érintően a két legtöbb kontroverziát rejtő területtel: az elhatárolásokkal és a rendbeliséggel foglalkozom, és igyekszem rámutatni azokra a pontokra, ahol további feladatok várnak a jövő jogalkotására, jogalkalmazására és jogtudományára.

I. fejezet: A rablás elhatárolási kérdései

Az ítélkezési gyakorlat számára a rablás elhatárolása elsősorban olyan vagyon elleni bűncselekményektől okoz nehézséget, melyeknek tényállási elemei között elkövetési módként szerepel az erőszak vagy a fenyegetés. Ezért dolgozatom e fejezetében a kifosztástól, a zsarolástól, az önbíráskodástól, a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopástól, a lopás és más, kényszerítő elemet tartalmazó bűncselekmények halmazataitól, a jármű önkényes elvételétől, és végül a nyereségvágyból elkövetett emberöléstől történő elhatárolás szempontjait kívánom részletesen bemutatni.

A sikeres elhatárolás e bűncselekmények tekintetében kiemelkedő jelentőséggel bír a hétköznapi jogalkalmazás során, ugyanis az összбүнözés legnagyobb részét képző vagyon elleni bűncselekményeken belül a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények további el nem hanyagolható hányadot alkotnak.¹ A jogalkalmazóknak mindenképpen szükséges tisztán látniuk e kérdés kapcsán, ugyanis a büntetési tételek között fennálló jelentős különbségek miatt egy-egy minősítési tévedéssel igen komoly csorbákat lehet ejteni az igazságszolgáltatás társadalmi megítélésén.²

1. Elhatárolás a kifosztástól

A kifosztás tényállását az 1978. évi IV. törvény hozta létre, előtte a bírói gyakorlat a rablás körében értékelte az elkövetési magatartásait. A két deliktum fő közös ismérve, a jogtalan eltulajdonítási célzat bizonyos esetekben különösen megnehezítheti az eredményes elhatárolást. Az elhatárolási szempontok osztályozására az ittas vagy bódult állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései [366. § (1) bek. a) pont], a dologelvétel szándékának kialakulása [366. § (1) bek. b) pont], és a védekezésre képtelen állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései [366. § (1) bek. c) pont] alapján kerülhet sor.

1.1. Az ittas vagy bódult állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései

A 2012. évi C. törvény rejtett privilegizációnak tekinthető nívuma, hogy a kifosztás

¹ 2012-ben az összes bűncselekmény (472 236) 55 %-át a vagyon elleni bűncselekmények (259 617) tették ki. A vagyon elleni bűncselekmények 1,2 %-át rablás (3020), 0,8 %-át kifosztás (1948), 0,4 %-át zsarolás (1021), 0,25 %-át önbíráskodás (641), 0,5 %-át jármű önkényes elvétele (1325) képezte.

Ld. *Tájékoztató a 2012. évi бүнözésről*. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok5892.pdf>.

² Például az elkövetők cselekményét az ügyészség két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő rablásnak minősíti, majd a bíróság felmenti a vádlottakat a rablás vádjáról, és tulajdon elleni szabálysértés miatt pénzbírsággal sújtja őket. Az ellentmondásos eseti döntés részleteihez ld. AMBRUS – DEÁK 2013.

tényállásába – közvetlenül a lerészegítés mellé – bekerült a bódult állapotba helyezés. Ez a fordulat, tekintve, hogy a bódult állapot az öntudatlan és védekezésre képtelen állapoton belül egy kisebb halmazt alkot, az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel elkövetett rablással konkurál. Az elhatárolás érdekében ennél az esetről – a lerészegítés gyakorlatát követve – a bódult állapot keletkezésének körülményeit kell feltárni. A bódult állapot létrejöhet 1. a sértett kizárólagos, 2. az elkövető és a sértett együttes, és 3. az elkövető kizárólagos közrehatása révén.³

Ad 1. Ha a bódult állapot az elkövetőtől függetlenül, *kizárólag a sértett mértéktelen kábítószer- vagy gyógyszer-fogyasztása folytán* következik be, majd ezt követően tulajdonítja el az elkövető a sértett értékeit, a sértett kisebb fokú bódultsága esetén lopás; nagyfokú, öntudatlan (és egyúttal védekezésre képtelen) állapotot elérő bódultsága esetén a kifosztás harmadik alakzata [366. § (1) bek. c) pont] valósul meg.⁴

Ad 2. Ha a bódult állapot annak következtében áll be, hogy az elkövető – a dologelvétel megkönnyítése érdekében – a sértettet mértéktelen kábítószer- vagy gyógyszer-fogyasztásra ösztönzi, akkor a *lerészegítés quasi megfelelőjéről* beszélhetünk, és az új Btk. módosításánál fogva rablás helyett a kifosztás első alakzatát [366. § (1) bek. a) pont] kell megállapítani.⁵

Ad 3. A *kizárólag az elkövető cselekménye folytán* bekövetkező bódult állapot megítélése a bírói gyakorlatban kérdésessé válhat.⁶ Nyelvtani értelmezéssel lehetségessé válhat a kifosztás első alakzata alá való szubszumálás. Rendszertani értelmezéssel viszont arra a következtetésre juthatunk, hogy vélhetően a szűkebb értelmezés indokoltsága miatt került a „bódult állapot előidézése” fordulat a lerészegítés mellé (és nem különálló pontba), ezért azt értelemszerűen a lerészegítés tartalmával kell kitölteni. Ennek megfelelően, ha a bódult állapot kizárólag az elkövető cselekménye révén jön létre, akkor a rablás második alapesetét kell megítélni.⁷

³ Ld. függelék, 1.1. ábra. Ebben az alponthan kifejtettek értelemszerűen irányadóak az ittas állapotra is.

⁴ AKÁ CZ 2013, 1363.

⁵ Az új Btk. e módosítását kritika érheti a bizonyítási nehézségek miatt, ugyanis – szemben a lerészegítéssel – a sértett közreműködésével bűncselekményt valósít meg [kábitószer fogyasztása 178. § (6) bek.], ezért kétséges, hogy a vallomástétel során beismerné a hozzájárulását. A sértett tudattartalmának megállapítására ugyanakkor más bizonyítási eszközök kevésbé alkalmasak, így a bódult állapot keletkezését az elkövetőnek tudják be, akinek ezért kifosztás helyett rablás miatt kell felelnie. Ld. SZOMORA 2013a, 759.

⁶ Az elkövető kizárólagos közrehatására példaként szolgálhat az a tipikus eset, amikor a szórakozóhelyen az elkövető a sértett italába ún. GHB-t (gamma-hidroxibutíratot, közismertebb nevén Ginát) kever, majd a bódult állapotát kihasználva elveszi annak értékeit.

⁷ Így SZOMORA 2013a, 759.

1.2. A dologelvétel szándékának kialakulása

A kifosztás második alakzata és a rablás közötti elhatárolás során a dologelvétel szándékának kialakulását az erőszak (fenyegetés) időintervallumához viszonyítva kell vizsgálnunk. Ha az elkövetőben az idegen dolog megszerzésére irányuló szándék még a kényszerítő eszközselekmény⁸ megkezdése *előtt* kialakult, akkor rablás megállapításának van helye. Az erőszak alkalmazását *követően* létrejött dologelvételi szándék esetén kifosztásként kell értékelni az elkövető cselekményét.⁹ Az eredetileg más okból alkalmazott erőszak alkalmazása *közben* is kialakulhat az elkövetőben a dolog elvételére irányuló szándék. Az ítélkezési gyakorlat alapján a tettegesség közbeni efféle szándékváltás megalapozza a rablási minősítést.¹⁰

A joggyakorlatban elhatárolási nehézségek különösen az erőszakos lopás azon határeseinél jöhetnek elő, amikor az elkövető a dologelvételt követően erőszakot alkalmaz, majd újabb dologelvételre kerül sor. Ilyenkor az erőszak célzatát kell vizsgálni: ha a dolog megtartása érdekében alkalmazták, akkor a helyes minősítés a rablás lesz, ugyanis ilyenkor a több mozzanatú magatartás természetes egység keretébe tartozó rablásként minősül.¹¹ Ha az erőszakot kizárólag a menekülés biztosítása érdekében alkalmazzák, majd az ezt követően kialakuló dologelvételi szándék által vezérelve veszik el az erőszak hatása alatt álló személy értékeit, akkor könnyű testi sértés és kifosztás halmazatának lehet értékelni a cselekményt.¹²

1.3. A védekezésre képtelen állapot keletkezésének ok-okozati összefüggései

Az Btk. 459. § (1) bekezdésének 29. pontja alapján védekezésre képtelen az is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás

⁸ Egyes nézetek szerint nem lehet a kényszerítést a rablás kizárólagos eszközselekményének tekinteni, mivel az megvalósulhat személyi szabadság megsértésével is (pl. ha a sértettre erőszak alkalmazása nélkül zárják rá az ajtót). Az okfejtéshez és az összetett bűncselekmények elemzéséhez ld. AMBRUS 2012, 130-139. Én a dolgozatomban a kényszerítést használok eszközselekményként, mivel a személyi szabadság megsértése csak a helyváltoztatás illetve a tartózkodási hely szabad megválasztását, és nem a cselekvési szabadságot részesíti büntetőjogi védelemben, ezért a személyi szabadság megsértésének, mint eszközselekménynek az alapulvétele éppen a rablás hangsúlyosabb elemének tekinthető erőszakkal és fenyegetéssel nem fér össze.

⁹ BH 1998. 323.

¹⁰ BH 1984. 37., BH 1991. 270. Ld. függelék, 1.2. ábra

¹¹ BH 1984. 380. Az ítéleti tényállás rövid összefoglalása: A terhelt a sértettel italozott egy sörözőben. A terheltnek elfogyott a pénze, ezért a sértett 500 Ft-ot adott neki azzal, hogy a rendelt italt fizesse ki. A terhelt a fizetést követően a visszajáró pénzt nem adta át a sértettnek, azt magánál tartva a sörözőből eltávozott. A sértett a terhelt után sietett. Amikor utolérte, a terhelt megfordult, és úgy megütötte a sértettet az arcán, hogy az a földre esett. A terhelt ezután a sértett zsebéből 1500 forintot vett magához, majd elmenekült a helyszínről.

¹² Uo.

kifejtésére. Védekezésre képtelen állapot esetén a sértettnek van a tettetssel szemben álló akarata, de az ellenállást fizikai okból nem képes kifejteni (pl. bezárják egy helyiségbe vagy megkötözik).¹³ A rablásnál az *elkövető* – erőszak alkalmazása nélkül – *maga idézi elő* a védekezésre képtelen állapotot az idegen dolog elvétele végett, még hozzá jogtalan eltulajdonítási célzattal. A kifosztás esetében a védekezésre képtelen állapot *az elkövetőtől függetlenül* alakult ki, vagy ha az elkövető cselekménye révén, akkor *nem a jogtalan eltulajdonítás célzatával*.¹⁴

A 2012. évi C. törvény a védekezésre képtelen állapot mellé helyezte a *bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére* történő elkövetés esetét. Ez a kifosztás mellett a rablás, az emberölés, a testi sértés, a sikkasztás és a csalás tényállásának részét is képezi. A Kúria a 15. számú Irányelv helyébe lépő 3/2013. büntető jogegységi határozatában kitért rá,¹⁵ ám ennek ellenére is kérdéses lehet a jövőben a gyakorlati alkalmazhatósága, egyrészt a védekezésre képtelen állapottól történő elhatárolás, másrészt a korlátozott képesség értelmezésének szempontjából.¹⁶ A rablásnál minősítő körülményként szerepel, ezért felvetődik az elhatárolás szükségessége, amire az elkövetési tárgy, a célzat, és az elkövetési magatartás azonossága miatt kizárólag az elkövetési mód alapján kerülhet sor.

2. Elhatárolás a zsarolástól

A zsarolás először a Csemegi-kódexben jelent meg, a rablás mellett álló szubszidiárius bűncselekményként.¹⁷ *Finkey Ferenc* a zsarolás szubszidiarítását így írta körül: a zsarolás a lopás és a rablás között álló deliktum, amely mindig kiegészítő tényállásként fog szolgálni, ha a történeti tényállás sem a súlyosabb (rablás), sem az enyhébb (lopás) minősítést nem engedheti meg.¹⁸ A hatályos Btk.-ban a zsarolás már nem tartalmaz szubszidiarítási klauzulát, ezért az elhatárolás az eddigieknél is hangsúlyosabb szerephez jut.

¹³ SZOMORA 2013a, 755.

¹⁴ Ld. függelék, 1.3. ábra.

¹⁵ „(...) a korlátozottság a sértett idős korából vagy fogyatékoságából fakad. Annak megítélése, hogy a sértett elhárításra korlátozottan volt-e képes egyrészt a sértett életkorának a mentális és fizikai állapotával összefüggésében kell jelentőséget tulajdonítani, másrészt a támadás jellegének és a kialakult erőviszonyoknak az egybevetését igényli.”

¹⁶ További kritikai észrevételekhez ld. SZOMORA 2013a, 756. sk.

¹⁷ „350. § A ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel, valaminek cselekvésére, eltűrésére, vagy elhagyására kényszerít: a menynyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez – a zsarolás vétségét követi el, és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.”

¹⁸ FINKEY 1896c. 229.

2.1. A célzat minősége

Rablás esetén az elkövető célja 1. idegen dolog jogtalan eltulajdonítása, míg zsarolás esetén 2. jogtalan haszonszerzés végett fejtik ki a kényszerítést.

Ad 1. A polgári jogi definíció szerint *dolog* „minden birtokba vehető testi tárgy”.¹⁹ Ahhoz, hogy a dolog a rablás elkövetési tárgya lehessen, a lopás gyakorlatában kialakult hármas követelménynek kell megfelelnie: idegen, ingó legyen és pénzben kifejezhető értékkel bírjon.²⁰ Az *idegenség* feltételezi, hogy a dolog nem áll az elkövetőnek sem a tulajdonában, sem a birtokában,²¹ ugyanakkor valakinek a tulajdonában kell állnia, mivel nem lehet uratlan (res derelicta). Az *ingóság követelménye* abból következik, hogy az ingatlant nem lehet elmozdítani, ezért annak elvétele fogalmilag kizárt. Az ingatlanról leválasztott tárgyak azonban már ingóvá válnak (ingósított dolog), ezért a rablás elkövetési tárgyát képezhetik. Az *értékkel bírás* a rablásnál – szabálysértési alakzat hiányában – pusztán a minősített esetek vonatkozásában bír jelentőséggel.

Az *eltulajdonítás* a dolgon való teljes uralom gyakorlását jelenti, olyan tevékenységet, amely biztosítja egyrészt a dolog mástól való elvonását (negatív elem), másrészt a tettes számára a tulajdonosi részjogosítványok de facto gyakorlását (pozitív elem).²² Az eltulajdonítás akkor *jogtalan*, ha az elvételre jogszabály, illetve az erre jogosult személy engedélyének hiányában kerül sor.²³

Ad 2. *Haszonszerzési* célzat esetén az elkövető – akár saját, akár más személy javára – vagyoni előny megszerzésére törekszik. A vagyoni előny vonatkozhat ingó és ingatlan dologra, vagyoni követelésre, tartozás elengedésre, vagy vagyoni kötelezettség vállalására.²⁴ A zsarolás szempontjából vagyoni előnynek nem csupán az elkövető (vagy

¹⁹ LENKOVICS 2008, 35.

²⁰ SZOMORA 2013b, 768.

²¹ Ebből következik, hogy nem lehet a rablás elkövetési tárgya az elkövető közös tulajdonú dolga (pl. házastársi vagyonközösséghez tartozó dolog). Vö. BH 1994. 647.

²² A jogtalan eltulajdonítás a vagyon elleni bűncselekmények körében főként célzatként jelenik meg (lopás, rablás, kifosztás), a sikkasztás és a jogtalan eltulajdonítás esetében azonban elkövetési magatartást képez, így az eltulajdonítás fogalom-meghatározására rendszerint ott kerül sor. Általános meghatározás szerint „az eredeti tulajdonviszony gyakorlásának végleges megakadályozását” jelenti. SZOMORA 2013b, 778. Erdősy Emil szerint eltulajdonítás „az a magatartás, amellyel az elkövető a birtokába jutott dolog tekintetében véglegesen kizárja a jogosítottat a tulajdonból folyó jogok gyakorlásából, (első mozzanat) és ezt a lehetőséget véglegesen a saját számára biztosítja (második mozzanat).” ERDŐSY 1982, 436. Ld. még BH 2010. 208.

²³ SZOMORA 2013b, 768.

²⁴ Ha az elkövető a sértettel szemben az erőszakot nem közvetlenül az értékkel bíró dolog átadásának, hanem a sértett más, a dologelvételt lehetővé tevő magatartásának (pl. a takarékbetétkönyvben elhelyezett pénz felvételére jogosító meghatalmazás aláírása) kikényszerítése érdekében alkalmazza, akkor rablás helyett ugyancsak zsarolás valósul meg. EBH 2005. 1297.

más személy) vagyonában beálló növekedést kell tekinteni, hanem a törvényes kötelezettségből szükségszerűen adódó vagyonsökkenés kiküszöbölését is.²⁵

A haszonszerzés célzata akkor *jogtalan*, ha az elérni kívánt vagyoni előny objektíve jogtalan (azaz jogszabályba, a társadalom érdekeibe, az együttélés követelményeibe ütközik, a jogszabály megkerülését célozza, vagy bírósági úton nem érvényesíthető követelésnek²⁶ számít) és az elkövető tudata erre a jogtalanságra kiterjed (ha nem terjed ki, vagy ha jogos a haszonszerzési szándék, akkor zsarolás helyett önbíráskodás valósul meg).²⁷ A jogtalan vagyoni előny tényleges megszerzése nem feltétele a befejezettségnek, a vagyoni hátrány bekövetkezésével már megvalósul a zsarolás (pl. az elkövető fenyegetésének hatására a sértett levélben feladja a nyugdíját, ám a levél elveszik).

2.2. Az elkövetési mód minősége

2.2.1. Az erőszak mértéke

Az erőszak mértékénél annak a vizsgálata szükséges, hogy az erőszak akaratot megtörő (*vis absoluta*) vagy akarathajlító (*vis compulsiva*) volt-e. A rablási erőszak megállapításához ugyanis 1. *vis absoluta* szükséges, 2. *vis compulsiva* esetén zsarolási erőszakról beszélhetünk.²⁸

Ad 1. *Vis absoluta* az erőszak, ha az olyan személy ellen irányuló, lenyűgöző, akaratot megtörő fizikai ráhatás, melynek folytán a megtámadott arra kényszerül, hogy dolgának megvédésével hagyjon fel, mert nincs választási lehetősége az ellenállás és az engedelmesség között.²⁹ Az erőszaknak nem önmagában, hanem a passzív alany tudatában kell lenyűgöző erejűnek lennie. Ezért az erőszak kisebb foka is elég a rablási minősítéshez, ha a sértett – tévedve annak erejében – a támadást lenyűgöző hatásúnak véli.³⁰ A sértett tévedése mellett az ítélkezési gyakorlat az időskorúak, a gyermekkorúak illetve a fogyatékos személyek ellen irányuló, az átlagosnál kisebb erőszak esetén elegendő alapot látnak a rablási erőszak megállapításához.³¹ Nem zárja ki az erőszak objektíve *vis absolutakénti* értékelését, ha a megtámadott személy – bátorságáról, lélekjelenlétéről

²⁵ Így pl. a várható szabálysértési bírság más személyre való áthárítása végett alkalmazott erőszak zsarolási erőszaknak minősül. EBH 2008. 1765.

²⁶ A bírósági úton nem érvényesíthető követelések további elhatárolási kérdéseket vetnek fel, ld. 3.2. pont.

²⁷ SZOMORA 2013a, 761.

²⁸ Uo.

²⁹ AKÁ CZ 2013, 1355.

³⁰ ANGYAL 1934, 29.

³¹ AKÁ CZ 2013, 1355.

tanúságot téve – eredményesen akadályozza meg értékének eltulajdonítását.³² *Angyal Pál* a sértettre gyakorolt hatás szempontjából a vis absoluta négy esetét határozta meg: 1. az erőszak a sértettet testi erejének használatában nyűgözi le (pl. megkötözés, földre teperés). 2. az erőszak a sértettet lelki erejében bénítja meg (pl. megrémítés), 3. a tettes a túlerejét mutatva a sértettet az ellenállás reménytelenségéről győzi meg, 4. a tettes a megkezdett erőszak folytatására való elszántságával a sértettben az ellenállás veszélyességének hitét kelti.³³

Ad 2. *Vis compulsiva* az erőszak, ha az akaratot nem megtöri, hanem csupán hajlítja, nem bénít, hanem korlátoz.³⁴ Ilyenkor az erőszak a passzív alany ellenállását annyira csökkenti, amelyben választási lehetőséget enged az ellenállás és az engedelmeskedés között.³⁵

A pécsi büntetőjogi iskola képviselőjeként *Erdősy Emil* vitatja az erőszak vis absoluta és vis compulsiva szerinti megkülönböztetését, szerinte ugyanis nem lehet a büntetőjogi felelősség tárgyi feltételét szubjektív mozzanatokhoz, így a passzív alany tudatállapotához kötni.³⁶ Ezért az objektív tényeket vizsgálatát ajánlja, pl. hogy az elkövető alkalmazott-e a dolog megszerzése érdekében fizikai ráhatást a dolog birtokosára, a megtámadott személy fejtett-e ki fizikai ellenállást, illetve hogy az erőviszonyokból kitűnik-e, hogy a támadás mértéke meghaladta a védekezés mértékét. A jogirodalomban és a gyakorlatban ezzel szemben általánosan elfogadott, hogy az erőszak valóságos hatásához vizsgálni kell a passzív alany tudatállapotát.³⁷ A bírói gyakorlat általában az alábbi szempontok mérlegelése alapján határoolja el a vis absolutát a vis compulsivától: 1. az elkövető(k) és a megtámadott személy fizikai adottságai és ezek egymáshoz való viszonya (erőviszonyok), 2. a megtámadott személy pszichikai adottságai és a támadás során keletkezett érzelmi benyomása, 3. egyéb releváns körülmények (az elkövetés helye és ideje, a segítségkérés és a menekülés lehetőségei, a támadás váratlansága, stb.).³⁸

2.2.2. *A fenyegetés élet vagy testi épség ellenisége, illetve közvetlensége*

A zsarolás alapesetében megjelenő fenyegetés megegyezik a fenyegetés általános

³² Uo.

³³ ANGYAL 1934, 29.

³⁴ AKÁCS 2013, 1367.

³⁵ SINKU 2012, 586.

³⁶ ERDŐSY-FÖLDEVÁRI-TÓTH 2007, 536.

³⁷ KERESZTY-SZOMORA 2009, 654.

³⁸ Ld. BJD 7609. és 10299., BH 1983. 56., BH 1983. 480., BH 1984. 391., BH 1985. 303., BH 1990. 294., BH 1990. 370., BH 1991. 339., BH 1992. 228., BH 1995. 557., BH 1999. 152., BH 2001. 356., EBH 2007. 1591.

fogalmával, melyet a Btk. értelmező rendelkezése így határoz meg: (eltérő rendelkezés hiányában) súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.³⁹ A súlyos hátrány lehet vagyoni jellegű, de érinthet akár egzisztenciát, becsületet, családi együttélést is.⁴⁰ A komoly félelem keltésére való alkalmasságot az elkövetés összes körülményének mérlegelését követően lehet megállapítani.⁴¹ A fenyegetés törvényi fogalma nem tartalmazza a közvetlenség követelményét, amiből a contrario következik, hogy a zsarolási fenyegetésnél később bekövetkező hátrány kilátásba helyezése is tényállásszerű lehet.⁴² A zsarolás minősített esetét képezi az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás [Btk. 367. § (2) bek. b) pont]. Más hasonlóan súlyos fenyegetés alatt az élet vagy testi épség ellenivel azonos szintű hátrány (pl. közéleti vagy magánéleti ellehetetlenülés) kilátásba helyezése értendő.⁴³

A rablási fenyegetés a fenyegetés általános fogalmához képest többletelemként tartalmazza az élet vagy testi épség elleniséget és a közvetlenséget, ezért a szakirodalom a rablási fenyegetést kvalifikált fenyegetésnek nevezi. Az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetésnél a kilátásba helyezett súlyos hátrány az élet vagy a testi épség sérelem, amelynek az azonnali bekövetkezésével kell számolni (pl. lőfegyver rászegezése valakire).⁴⁴ A kvalifikált fenyegetésnek jelenlévő személy ellen kell irányulnia, aki lehet akár a birtokos, akár más személy.⁴⁵ A rablási fenyegetés a rablási erőszakhoz hasonlóan akaratbénító. Hogy a fenyegetés a sértettre nézve lenyűgöző erejű volt-e, azt az előző alponthoz említett szempontok szerint kell mérlegelni.⁴⁶

2.3. Az eszközselekmény és a célselekmény térbeli-időbeli összefüggése

Már az 1843-as büntető törvényjavaslat szövegezéséből kiolvasható a zsarolásnak az a további elhatároló ismérve, hogy a kényszerítés és a dologelvétel térben és időben

³⁹ 459. § (1) bek. 7. p.

⁴⁰ AKÁ CZ 2013, 1367.

⁴¹ BH 2013. 54.

⁴² A XIX. századi olasz büntetőjogász, Francesco Carrara a fenyegetés közvetlenségét így szemléltette: „A rabló azt mondja:» add ide, vagy megöllek«, a zsaroló pedig:» add ide vagy meg foglak ölni, vagy meg fogom gyújtani a házat» (már t. i. nem azonnal, hanem majd máskor), vagy pedig azt mondja: »igérd meg nekem, vagy megöllek« (nyomban).” Idézi Heil Fausztin, BJT XI. 394.

⁴³ AKÁ CZ 2013, 1367.

⁴⁴ SZOMORA 2013a, 755.

⁴⁵ AKÁ CZ 2013, 1356.

⁴⁶ Ld. még BH 1983. 393., BH 1984. 181. és BH 1993. 284.

rendszerint elkülönül egymástól.⁴⁷ Bár a Csemegi-kódexből ez a fordulat kikerült, a miniszteri indokolásban *Csemegi Károly* megjegyzi, hogy „a rablás esetében az idegen vagyonnak a rabló kezébe jutása közvetlen, és egyidejű a használt erőszakkal: a zsarolásnál ellenben egy bizonyos idő lefolyása, vagy bizonyos követelés mutatkozik kikerülhetetlennek”.⁴⁸ Egy 1885-ös ítéletének indokolásában a királyi Kúria szintén rámutatott erre a tényre.⁴⁹ *Heil Fausztin* a rablás és a zsarolás fő elhatárolási ismervét a kényszer és a birtokbajutás közötti viszonyban látta: a rablást a kényszer és a birtokbajutás egyidejűsége (imminens veszéllyel fenyegetés vagy egyidejű birtokbajutás) jellemzi, míg a zsarolás sajátossága a kettő közötti időköz („jövő veszéllyel” fenyegetés vagy „jövő birtokbajutás”).⁵⁰ Szerinte ebből a megkülönböztetésből fakad a két deliktum eltérő veszélyessége, ugyanis amíg a zsarolásnál a kényszerítés és a dologelvétel közötti időköz lehetőséget ad a kényszerítettnek a menekülésre, addig a rablásnál az egyidejűségből adódóan „a veszély szerencsés véletlentől eltekintve mindig kikerülhetetlen”. *Edvi Illés Károly* szintén a rablás és a zsarolás egyik választóvonalaként említi a kényszerítés és a dologelvétel közti időmúlást.⁵¹

Hatályos büntető törvénykönyvünk nem említi a zsarolás tényállásánál a kényszerítés és a dologelvétel térbeli és időbeli elválását, ezért azt a bírói gyakorlat a BH 1995. 557. számon közzétett döntésben fogalmazta meg.⁵² A Legfelsőbb Bíróság indoklásában megállapította, hogy a zsarolással ellentétben a rablásnál a sértett értékének elvétele közvetlenül az erőszak vagy a fenyegetés hatására történik, és attól térben és időben nem különül el.

A két bűncselekmény között ezen a szinten olyan nagyfokú hasonlóság áll fenn, hogy

⁴⁷ „326. § b) Hogy a fenyegetőnek vagy más valakinek számára pénzt vagy más ingó vagyont valahová küldjön, vagy valahol letegyen, (...)” FAYER 1896a, 79.

⁴⁸ LÖW 1880, 684.

⁴⁹ „Tekintve, hogy a fenyegetés által rögtön beálló jogtalan haszon szintén a rablásnak egyik ismervét foglalja magában, míg a zsarolás rendszeren a következőleg bekövetkezendő haszon céljából való kényszerítéséből áll.” BJT X. 366.

⁵⁰ BJT XI. 394.

⁵¹ EDVI 1909, 154.

⁵² Az idézett jogesetben a sértett az I. rendű vádlottal közös vállalkozást kívánt indítani, ezért eladta a házát, és ideiglenesen a I. rendű vádlotthoz költözött, aki aztán folyamatos bántalmazással állandó rettegésben tartotta, így kényszerítve ki tőle az eladott ingatlan vételárát, melyet az OTP részletekben folyósított a sértettnek.

Hasonló esetnek számítanak az ún. „csicskatartások”, amikor is az elkövetők kiszolgáltattott helyzetben élő embereket (főként hajléktalanokat) jövedelmező munka és teljes körű ellátás ígéretével elhagyatott tanyákra csálnak, ahol aztán elveszik személyi okmányaikat, folyamatos veréssel és fenyegetéssel, fizetés nélkül dolgoztatják őket, minimális élelmezést nyújtanak számukra, járandóságait pedig felveszik helyettük. A közelmúltban egy ilyen ügyet tárgyalt a Hódmezővásárhelyi Járásbíróság, a vádirati tényálláshoz ld. <http://szegeditorvenyszek.birosag.hu/targyalasi-jegyzek/20131107/zsarolas-buntette>.

felmerülhet a büntetőjog egyik alapelvének, az arányosságnak a sérelme.⁵³ Adott esetben a társadalomra sokkal veszélyesebb zsarolási cselekménynél kisebb büntetési tételkeret áll a jogalkalmazók rendelkezésére, mint egy kevésbé súlyos rablásnál. Példával szemléltetve, ha valaki hónapokon keresztül vis absoluta mértéket elérő erőszakkal és fenyegetéssel arra kényszeríti mást, hogy a hamarosan megszerzett, több millió Ft-os örökséget adja át, az zsarolást követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ellenben, ha az elkövető élet elleni közvetlen fenyegetéssel 100 Ft azonnali átadására kényszeríti a sértettet, akkor a cselekményét a két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett rablásként kell értékelni.⁵⁴

2.4. Részösszegzés⁵⁵

Az elhatárolás kiinduló szempontja a célzat minősége. Az idegen dolog eltulajdonítása a jogtalan haszonszerzésen belül kisebb halmazt képez, ugyanis az idegen dolog eltulajdonítása is jogtalan haszonnak minősül. Ha tehát megállapítható, hogy az elkövető célja jogtalan haszonszerzés, de nem idegen dolog elvétele, akkor zsarolást kell megállapítani. Ha az elkövető célja jogtalan haszonszerzés, és azon belül idegen dolog elvétele, akkor jut szerephez a következő elhatárolási szempont, az elkövetési mód minősége.

Ha a dologelvétel erőszakkal valósult meg, akkor az erőszak mértéke alapján kell megkülönböztetnünk egymástól a rablási és a zsarolási erőszakot. Fenyegetés esetén elsősorban azt kell fontolóra venni, hogy a fenyegetés élet vagy testi épség ellen irányult-e. Ha nem, akkor zsarolási fenyegetésről beszélhetünk, s a zsarolás alapesete vagy a minősített eset „más hasonlóan súlyos” fordulata valósul meg. Ha a fenyegetés élet vagy testi épség ellen irányult, akkor vizsgálni kell, hogy a fenyegetés közvetlen volt-e. A közvetlenség hiánya a zsarolás minősített esetét [Btk. 367. § (2) bek. b) p.] alapozza meg.⁵⁶

Végül mindenképpen szükséges a kényszerítés és dologelvétel térbeli és időbeli összefüggéseivel foglalkozni, ugyanis a szoros térbeli-időbeli kapcsolat hiánya rablási helyett a zsarolási minősítést indokolja.

⁵³ Azon is belül a szankciók névleges arányosságának elve, ld. NAGY 2013, 56.

⁵⁴ DEÁK – FARAGÓ 2009, 42.

⁵⁵ Ld. függelék, 2. ábra.

⁵⁶ BH 1991. 339.

3. Elhatárolás az önbíráskodástól

Az önbíráskodás tényállását a III. Büntetőnovella (1948. évi XLVIII. törvény) hozta létre jogtalan önbíráskodás vétsége néven. Az 1978. évi IV. törvényben az önbíráskodás a köznyugalom elleni bűncselekményekről szóló cím alatt kapott helyet, ezért a rablás és az önbíráskodás elhatárolása során a rendszertani értelmezés is relevanciával bírt. A 2010. évi C. törvény az önbíráskodást a vagyon elleni erőszakos bűncselekményekről szóló XXXV. fejezetben helyezte el, ezért a továbbiakban a rendszertani értelmezés elveszítette a létjogosultságát, a jogtárgy-harmonikus értelmezés ugyanakkor még mindig a jogalkalmazók rendelkezésére áll.⁵⁷

3.1. A célzat minősége

A rablás és az önbíráskodás közötti elhatárolás fő szempontja a célzat minősége. A rablás célzatának ismertetésére a zsarolástól való elhatárolás kapcsán már szó esett. Önbíráskodás esetén az elkövető célja akár saját, akár más személy részére 1. jogos vagy 2. jogosnak vélt vagyoni igény érvényesítése.

Ad 1. Az önbíráskodás szempontjából *jogos igény* a jogilag elismert és perben érvényesíthető igény, amelynek teljesítését az elkövető – kihagyva a törvényes utat – meg nem engedett módon maga kényszeríti ki.⁵⁸ A jogos igény feltételez az elkövető és a sértett között fennálló valamilyen vagyoni jogviszonyt, amelyből olyan követelés származik az elkövető javára, amely a polgári jog által elismert és bírósági úton érvényesíthető (pl. munkaviszonyból származó munkabér-követelés).⁵⁹

Ad 2. *Jogosnak vélt igény* esetén az elkövető jogi tévedésben van az általa erőszakkal vagy fenyegetéssel érvényesíteni kívánt vagyoni igény jogosságát illetően, ugyanis az igény vagy egyáltalán nem létezik, vagy nem úgy létezik, ahogy azt az elkövető feltételezi.⁶⁰ Az elkövető e téves feltevésének valamilyen tényeken nyugvó jogcímen vagy jogalapon kell

⁵⁷ Általánosan elfogadott nézet, hogy az önbíráskodás jogi tárgya a törvényességben megnyilvánuló köznyugalom. Ezt kifogás érheti abból a szempontból, hogy a köznyugalom elleni bűncselekmények elkövetőinek általában az a célja, hogy megzavarja a köznyugalmat, ezzel szemben az önbíráskodó – hasonlóan a rablás elkövetőjéhez – a vagyoni igényének meg nem engedett módon történő érvényesítésével támadja a fennálló vagyoni rendet, s ezáltal közvetve a köznyugalmat. HORNYÁK 2010, 178.

⁵⁸ EBH 2008. 1765.

⁵⁹ BH 1999. 246.

⁶⁰ SZOMORA 2013a, 763. Az EBH 2008. 1765. számú ügyben így definiálták a jogosnak vélt igényt: „Jogosnak vélt pedig az az igény, melynek jogi megalapozottsága vitatott vagy objektíve nem, hanem csupán az elkövető megítélése szerint áll fenn, illetőleg az az igény is, amelynek önkéntes teljesítését a törvény nem tiltja ugyan, de annak érvényesítéséhez peres utat nem biztosít.”

alapulnia.⁶¹ A jogosnak vélt igények származhatnak érvénytelen (megtámadható és semmis) ügyletekből vagy természetes kötelmekből (naturalis obligatio), azaz olyan igényekből, amelyeknek önkéntes teljesítését a törvény nem tiltja ugyan, de azok bírósági eljárásban való érvényesítéséhez nem biztosít lehetőséget. Ha azonban ezen igények jogtalansága a köztudat szerint felismerhető vagy az elkövető rosszhiszeműen járt el, nem beszélhetünk jogosnak vélt igényről, s ezért a történeti tényállás helyes jogi minősítése nem önbíráskodás, hanem rablás, illetve lenyűgöző hatással nem bíró kényszerítés esetén zsarolás lesz.⁶² Ilyen köztudottan jogtalan vagyoni igény lehet pl. a bűncselekmény elkövetéséért cserébe ígért ellenszolgáltatás,⁶³ az uzsorakamat,⁶⁴ vagy az örökség követelése még az örökhagyó életében.⁶⁵

3.2. Problematisztus esetkörök

A gyakorlatban a naturalis obligatio egyik fajtája, a fogadáson, kártyán vagy más szerencsejátékon nyert vagy vesztett pénz megszerzése, megtartása érdekében alkalmazott kényszerítés minősítése okoz elhatárolási problémákat.

A *szerencsejáték* fogalmát a szerencsejáték szervezéséről szóló, 1991. évi XXXIV. törvény (Sztjtv.) értelmező rendelkezései között találjuk meg. Szerencsejáték minden olyan játék, amelyben a játékos pénz fizetése, vagy vagyoni érték nyújtása fejében, meghatározott feltételek fennállása vagy bekövetkezése esetén pénznyereményre, vagy más vagyoni értékű nyereményre válik jogosulttá, feltéve, hogy a nyereség vagy a veszteség kizárólag, vagy túlnyomó részt a véletlentől függ.⁶⁶ E törvény alkalmazásában a fogadás is szerencsejátéknak minősül.⁶⁷ A szerencsejátékból vagy fogadásból eredő pénz kikényszerítésénél az az irányadó elhatárolási szempont, hogy 1. tiltott vagy 2. nem tiltott szerencsejátékról van-e szó.⁶⁸

Ad 1. *A tiltott szerencsejáték* olyan Sztjtv. szerinti engedélyköteles szerencsejáték, amelyet

⁶¹ Ha a terhelt egy másfél évtizeddel korábbi károkozással minden ténybeli alapot nélkülözően vádolja a sértettet, s tőle eltérő jogcímekre hivatkozva élet vagy testi épség elleni fenyegetéssel egyre nagyobb összegeket követel, akkor nincs helye önbíráskodás megállapításának, helyette zsarolás valósul meg. BH 2011.218.

⁶² KERESZTY-SZOMORA 2009, 446.

⁶³ BH 1992. 157., BH 1998. 66., FBK1991. 28.

⁶⁴ BH 2009. 266., BH 2011. 56. Az uzsorakamat erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kikényszerítése esetén rablás vagy zsarolás és uzsora-bűncselekmény (381. §) valóságos anyagi halmazata állapítható meg.

⁶⁵ BH 1983. 56.

⁶⁶ Sztjtv. 1. § (1) bek.

⁶⁷ Uo. (2) bek.

⁶⁸ A kérdéskörhöz ld. BH 1988. 168., BH 1988. 173., és BH 1984. 346.

az állami adóhatóság engedélye nélkül szerveznek.⁶⁹ A tiltott szerencsejáték szervezőinek, illetve résztvevőinek felelősségre vonását a szabálysértési jog és a büntetőjog biztosítja. Szabálysértést követ el, aki közterületen vagy nyilvános helyen tiltott szerencsejátékot szervez, vagy ilyen helyen szervezett szerencsejátékban részt vesz.⁷⁰ Tiltott szerencsejáték szervezésének büntette miatt büntetendő, aki tiltott szerencsejátékot rendszeresen szervez, vagy tiltott szerencsejáték rendszeres szervezéséhez helyiséget bocsát rendelkezésre.⁷¹

A tiltott szerencsejátékból eredő követelések a jogszabályba ütközés folytán semmisek.⁷² Semmiség esetén a tulajdonjog az önkéntes teljesítés ellenére sem szűnik meg, a szerződéskötést megelőző eredeti állapotot kell helyreállítani (in integrum restitutio). Ebből kifolyólag a vesztestől a nyeremény erőszakos elvétele rablásnak minősül. Ha a vesztes önkéntesen teljesít, majd erőszakosan vissza akarja venni a nyertestől az átadott nyereményt, önbíráskodást valósít meg, kivéve, ha a birtokvédelmi eljárás igénybevételeével kapcsolatos idővesztés a birtokvédelmet meghiúsítaná, mivel ilyenkor az önhatalmú, erőszakos fellépés nem számít jogellenesnek. A Btk. 368. §-ának (3) bekezdése ugyanis tartalmaz egy jogellenességet kizáró okot, amelynek értelmében nem valósul meg önbíráskodás, ha az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása az igény érvényesítésének megengedett eszköze.

Ad 2. A tiltott szerencsejátéknak nem minősülő szerencsejáték nyereménye bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelésnek minősül.⁷³ E követelés peres úton nem érvényesíthető, azonban önkéntes teljesítés esetén nincs helye visszakövetelésnek, tehát az önkéntes teljesítésig a vesztest, az önkéntes teljesítés után a nyertest megilletik a birtokvédelem eszközei. A bírói gyakorlat e körben elfogadja, hogy az elkövető jogosnak vélje a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelést, így kényszerítés alkalmazása esetén – ha azt a vesztesrel szemben az önkéntes teljesítésig, a nyertessel szemben az önkéntes teljesítés után alkalmazzák – nem rablás, hanem önbíráskodás valósul meg.⁷⁴

⁶⁹ Szjt. 37. § 14.

⁷⁰ Szabstv. 191. § (1) és (2) bek.

⁷¹ Btk. 360. §

⁷² Ptk. 6:95. § [Tilos szerződés] Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz.

⁷³ Uo. 6:121. § [Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés]

(1) Bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni

a) a játékból vagy fogadásból eredő követelést, kivéve, ha a játékot vagy fogadást hatósági engedély alapján bonyolítják le;

b) a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelést; (...).

⁷⁴ Ld. függelék, 3.2. ábra.

3.3. Részösszegzés

Az önbíráskodás rablástól és zsarolástól való elhatárolására során a fentiek fényében először azt kell vizsgálni, hogy az elkövető által érvényesíteni kívánt vagyoni igény jogosnak tekinthető-e.⁷⁵ Ha igen, akkor az elkövető cselekménye az önbíráskodás tényállása alá szubszumálható. Nemleges válasz esetén meg kell győződni arról, hogy az elkövető tudott-e a vagyoni igényének jogtalanságáról, azaz rosszhiszeműen járt-e el. Amennyiben az elkövető tudata átfogja az általa erőszakkal vagy fenyegetéssel kikényszeríteni kívánt igény jogtalan voltát, akkor az eszközcselekmény minőségétől függően rablásról vagy zsarolásról beszélhetünk.⁷⁶ Ha az elkövető nem tudott igénye jogtalanságáról, az önbíráskodás megállapítása előtt mérlegelést igényelnek az alábbi körülmények is: 1. az elkövető mindent megtett-e annak érdekében, hogy a kérdéses vagyoni viszonyt a lehető legteljesebben megismerje; 2. az elkövető által beszerzett adatok, információk elégségesek voltak-e ahhoz, hogy tényleg úgy érezze, hogy a szükséges mértékben ismeri a jogviszonyt; 3. az igény jogosságára vonatkozó vélelem a cselekmény tanúsításának idején is fennállt-e; 4. a köztudat szerint felismerhető-e a jogtalanság.⁷⁷

4. Elhatárolás a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopástól

A dolog elleni erőszakkal elkövetett lopástól való elhatárolás nehézsége abból adódik, hogy a rablást a lopástól lényegében csak az elkövetési mód (erőszak vagy fenyegetés) különbözteti meg, az eddig büntető törvényeink azonban csak a fenyegetés fogalmát határozta meg, az erőszakét nem. A rablási erőszak fogalmát így a jogalkalmazás és a jogtudomány alakította ki. Kezdetől fogva teljes volt a konszenzus arra nézve, hogy az erőszaknak személy ellen kell irányulnia. Máig kérdéses azonban annak a megítélése, ha az erőszak nem közvetlenül, hanem a dolgon keresztül közvetetten hat a személyre.

4.1. Az erőszak és a dologelvétel egybeesése

A szakirodalomban *elrántás* vagy *elragadás*⁷⁸ névvel illetik azokat az eseteket, melyeknél az erőszak és a dologelvétel lényegében egybeesik, és az erőszak a dolog hatókörében található személyre is kihat. Az elrántás és a személy vagy dolog elleni erőszak viszonyára

⁷⁵ Ld. uo. 3.1. ábra.

⁷⁶ BH 1999. 293.

⁷⁷ CSALAY 1998, 18.

⁷⁸ FAYER 1905, 343. sk.

nézve három megközelítés figyelhető meg: 1. az egyik nézet az elrántást negatív határozza meg, és olyan erőszaknak tekinti, amely nem személy elleni erőszak⁷⁹; 2. találunk olyan értelmezést, amely dolog elleni erőszaknak⁸⁰ véli; 3. és végül van olyan feltevés is, amely szerint a személy és a dolog elleni erőszak mellett egy külön kategóriát képez.

Ad 1. *Csemegi Károly* a 1878. évi V. törvény miniszteri indoklásában egyértelműen abból indul ki, hogy a rablás csak személy elleni erőszakkal valósulhat meg, a dolog elleni erőszakkal elkövetésről nem ejt szót. Az erőszak és az ellenállási képesség viszonyának tárgyalásánál azonban leszögezi, hogy nem vehető el személy elleni erőszakkal, azaz nem valósul meg rablás, ha a sértett már a dologelvétele előtt képtelen az ellenállásra. Ezt az ellenállási képtelenséget okozhatja a dologelvétele olyan gyorsasággal történő elragadása, amely nem ad lehetőséget a sértettnek az ellenállásra. Példának hozza *Csemegi*, ha a tolvaj a kalapot fejről, a pálcát kézből, vagy az órát zsebből elragadja, majd elmenekül.⁸¹ *Schnierer Aladár* szerint a rablást a lopástól a személy elleni erőszak különbözteti meg, s e speciális, megkülönböztető eleménél fogva a rablásról még abban az esetben sem beszélhetünk, ha a fizikai kapcsolatnál fogva, amely a tett pillanatában a dolog és a bírláló személy között létezik, a dolog ellen intézett erőszak hatását a személy is érezte (pl. a tettes valakitől órát vagy köpenyt erőszakosan elragad, s azzal elszalad).⁸² *Fayer László* a rablást tárgyalva említi, hogy nem mondható erőszakos elvételenek az *elrántás*, vagyis amikor az erőszak és az elvétel teljesen egybeesik és ahol a meglepetés folytán ellenállás kifejtésére nincs idő. Ilyenkor nem rablás, hanem lopás lesz a helyes minősítés.⁸³ Erre a Kúria gyakorlatából több példát is hozott.⁸⁴ *Edvi Illés Károly* is felveti, hogy kétséssé válhat a

⁷⁹ A személy elleni erőszak fogalmát a jogtudomány így határozza meg: „valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri”. NAGY 2013, 171.

⁸⁰ A dolog elleni erőszak definíciója: „dologra irányuló olyan rendeltetésellenes ráhatás, amely az elvétel fizikai akadályának leküzdését szolgálja”. KERESZTY-SZOMORA 2009, 604. A '80-as évek elején a jogirodalomban jelentős érdeklődésre tartott számot a dolog elleni erőszak fogalom-meghatározása. Ld. TÓTH MIHÁLY: *A dolog elleni erőszak fogalmának értékelése a gyakorlatban*. Belügyi szemle, 1981/12. sz. 26-32. o.; ZSIGA TIBOR: *A dolog elleni erőszak értelmezéséről: hozzászólás A dolog elleni erőszak fogalmának értékelése a gyakorlatban című cikkhez*. Belügyi szemle, 1982/2. sz. 80. o.; KOVÁCS LAJOS: *A dolog elleni erőszak fogalma*. Belügyi szemle, 1982/4. sz. 66-70. o.; és VALLÓ ERIKA: *Szemponatok a dolog elleni erőszak fogalmának meghatározásához*. Magyar jog, 1983/2. sz. 145-154. o.

⁸¹ LÖW 1880, 676.

⁸² SCHNIERER 1888, 496. Hasonlóan vélekedett Kautz Gusztáv, vö. KAUTZ 1881, 581. sk.

⁸³ FAYER 1905, 287.

⁸⁴ „A sértett fél nyakán csüngő zsinór leszakítása és a zsinóron levő aranypénz ily módon történt elvétele nem képezi azon erőszakot, melyet a törvény a rablás fogalmához feltétlenül megkíván. (Dtár I. 47.sz.) Idegen ingó dolognak nyomban öklelődés után, futás közben erős rántással történt elragadása nem a rablást, hanem a lopást állapítja meg. Rablás nem forog fenn, mert a kérdéses kirántás, kiragadása nem képez az ember teste ellen intézett oly erőszakot, mely a megtámadottat a megtámadó hatalma alá helyezve, azt akarata megvalósításának képességétől az ellene kifejtett nagyfokú feltétlen erőszak (vis absoluta) által megfosztotta.

személy elleni erőszak megléte, ha az erőszak közvetlenül a dolog elvételére irányul, a személyt pedig csak közvetve érinti.⁸⁵ Az ellentmondásos ítélkezési gyakorlatra példaként hozza fel, hogy a Curia rablásnak ítélte azon elkövetők cselekményét, akik két nő fejéről azok kendőit letépték,⁸⁶ vagy a teljesen ittas ember pénzeszacskóját letépték és eltulajdonították,⁸⁷ viszont több hasonló esetben – így pl. egy lány nyakláncának leszakítása,⁸⁸ a panaszos kezéből a pálinkás korsó kirántása,⁸⁹ a pipa kiragadása a sértett szájából⁹⁰ – lopást ítelt meg.

Ad 2. *Csalay András* szerint, ha a dologelvételnél a fizikai hatás csak a dolgot éri, dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás lehet a helyes minősítés (pl. kézitáska elragadása).⁹¹ Ha viszont az áttevődik a személyre is, akkor a dolog elleni erőszakkal halmazatban megállapítható az eshetőleges szándékkal elkövetett könnyű testi sértés (pl. ha a kézitáska elragadása horzsolásokat okoz). Rablásként csak akkor lehet minősíteni a dolog elleni erőszakkal történő dologelvételt, ha a cselekmény jellegéből adódóan a tettes magatartása egyúttal szükségszerűen személy elleni erőszak alkalmazásával is jár, és az a sértett ellenállásának megtörésére alkalmas volt, továbbá az elkövetőnek az egyenes szándéka erre kiterjedt. *Csalay* rámutatott arra is, hogy ez a probléma már a hivatalos, közfeladatot ellátó személy elleni erőszaknál és az önbíráskodásnál is felmerült.⁹² *Tóth Mihály* szintén a dolog elleni erőszakhoz sorolja az elragadás esetkörét.⁹³

Ad 3. *Angyal Pál* szerint az efféle erőszak nem tekinthető se személy elleninek (*vis in homine*), se dolog elleninek (*vis in re*), hanem egy harmadik kategóriát képez: személyt dolgon keresztül érintő erőszak (*vis in hominem*). Az ily módon elkövetett dologelvétel pedig nem a rablás, hanem a lopás tényállásának keretében értékelendő.⁹⁴

Zsarolás szintén nem állapítható meg, mivel a tettes nem akart a megtámadottnak akaratelhatározására hatni, hogy őt ily módon kényszerítse az átadásra. (Dt. XXXII. 84.sz.) Ruhaneműnek a birlalótól való egyszerű elrántása nem képez személy elleni erőszakot. (Dt. XIV. 108.sz.) A Curia lopásban ítélte el a vádlottat, aki másnak ujjáról a gyűrűt lehúzta. (BJT. XXXVII. 93.sz.)” Ld. uo. 343. sk.

⁸⁵ EDVI 1909, 25., 115.

⁸⁶ BJT. VII. 260.

⁸⁷ Dt. VIII. 1882.

⁸⁸ Dt. V. 118.

⁸⁹ Dt. XV. 183.

⁹⁰ Dt. VIII. 1747.

⁹¹ CSALAY 1988, 17.

⁹² A Legfelsőbb Bíróság a BH 1988. 389. számú ügyben megállapította, hogy nem önbíráskodás, ha az erőszak kizárólag közvetlenül a dolog ellen irányul, de önbíráskodás, ha az erőszak – amelynek hatókörében személy is van – áttevődik a személyre is. Ld. még BH 1983. 177.

⁹³ TÓTH 1981, 508. sk.

⁹⁴ ANGYAL 1934, 25.

4.2. Problematicus esetkörök

Az elragadásos eseteknek három gyakran előforduló változata van: 1. a táska elragadása, 2. a nyaklánc letépése és 3. a fülbevaló kitépése.

Ad 1. Tipikus példája a dolog elleni erőszak áttevődésének az az eset, amikor az elkövető a sértett táskáját el akarja ragadni, azonban a sértett olyan erősen szorítja a táskáját, hogy az elkövető kénytelen a táskával együtt a sértettet több méteren át a földön húzni, egészen addig, amíg a táska füle el nem szakad.

A BH 1990. 292. szám alatt közzétett ügyben a Baranya Megyei Bíróság a fenti tényállás alapján hozott ítéletének indoklásában kifejtette, hogy a rablás megállapításához személy elleni erőszak megléte szükséges. Bár a dolog elleni erőszak közvetett módon, a dolgon keresztül a sértett személyére is kihatott, azonban mivel az nem volt alkalmas a sértett akaratának megtörésére, így az elkövető cselekménye nem minősül rablási erőszaknak, és a dologelvétel nem lépett ki a lopás tényállási keretei közül. A sértett nyolc napon belül gyógyuló sérülésének vonatkozásában megállapította, hogy az elkövetőnek számolnia kellett azzal, hogy a sértett sérüléseket szenvedhet el a földön való vonszolás következtében. Mivel azonban ezeket a sérüléseket nem kívánta (a szándéka ugyanis csak a táska megszerzésére irányult), hanem azok esetleges bekövetkezésébe belenyugodott, ezért a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopással halmazatban eshetőleges szándékkal elkövetett könnyű testi sértésnek minősítette az elkövető cselekményét.

A Kúria 2010. 2212. számú elvi bírósági határozatában – hasonlóan a BH 2010.143. számú ügyhöz – gyakorlatilag ugyanolyan tényállás mellett teljesen ellentétes álláspontra helyezkedett. Indokolása szerint az erőszak akkor dolog elleni, ha közvetlenül az elvenni kívánt dolog ellen irányul. Amennyiben azonban a kezdetben csak dolog ellen ható erőszak a sértett ellenállásának leküzdését is szolgálja, már rablási erőszakról van szó. Ha az elkövető egy mozdulattal kitépte volna a sértett kezéből a táskát és elszaladt volna, dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásnak minősült volna a cselekménye. A jelen esetben azonban a sértett úgy döntött, hogy ellenállást tanúsít az elkövetővel szemben (nem engedte el a táska fülét). Az elkövetőnek szükségszerűen észlelnie kellett ezt az ellenállást, így amikor úgy döntött, hogy a sértett ellenállására ellenére továbbra is folytatja a dolog elvételét (ő sem engedte el a táska fülét), a dolog elleni erőszak alkalmazásával a szándéka nem csak a dolog elvételére, hanem egyben a sértett ellenállásának megtörésére is kiterjedt. A Kúria vizsgálta a rablási erőszak további feltételének, a vis abszolútának a meglétét is, és

megállapította, hogy a földön vonszolás révén a vádlott uralta a sértett mozgását, így mindenképpen akarattörő erőszakról van szó.

A német büntetőjogban hasonló kontroverziákat szült a táskalopások megítélése. A német legfelsőbb bíróság 1963-ban kelt ítéletében (BGH St 18, 329) rablásnak minősítette a táska ily módon történő elragadását. Ezt a döntést több kritika érte, így *Harald Langels* szerint ezekben az esetekben a rablás csak akkor állja meg a helyét, ha a passzív alany felkészülve az elvételre, a szokásosnál erősebben szorítja a táskát, és ezért az elkövetőnek erőszakot kell alkalmaznia vele szemben, hogy az ellenállását megtörje.⁹⁵ *Johannes Wessels* ugyancsak felhívja a figyelmet az erőszak fogalmának kiterjesztő értelmezésére irányuló helytelen jogalkalmazási tendenciára.⁹⁶

Ad 2. A dolog elleni erőszak személyi kihatásának másik gyakran előforduló esete, amikor az elkövető a sértett nyakáról leszakítja a nyakláncot, majd elszalad.⁹⁷ A bírói gyakorlat és a jogtudomány évtizedek óta egységes atekintetben, hogy az ilyen eseteket dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásnak kell minősíteni. Ezeknél az eseteknél ugyanis nyilvánvaló, hogy az elkövető a dolog ellen kifejtett erőszak révén pusztán a dolog elvételét kívánja megvalósítani, és nem a sértett ellenállását leküzdeni, hiszen a dolog elleni erőszak kifejtése olyan gyorsan történik, hogy a sértettnek a legtöbbször nincs is lehetősége a dolog elvételének megakadályozását célzó ellenállás kifejtésére. Megjegyzendő viszont, hogy ha a nyaklánc letétele folytán a sértett nyakán sérülések keletkeznek, akkor lehetőség van a lopással halmazatban eshetőlegesen szándékkal elkövetett könnyű testi sértés megállapítására.

Ad 3. Más megítélés alá esik az első ránézésre hasonlóknak tűnő eset, amikor is a tettes az utcán egyedül sétáló idős hölgy füléből kitépi a fülbevalókat, majd elmenekül.⁹⁸ A Kúria megállapította, hogy ebben az esetben az elkövető által kifejtett erőszakos magatartás nem tekinthető dolog ellen irányulónak, mivel a fülbevalók az emberi testhez erre rendelt szerkezettel rögzített tárgyak. Ha ezeket a tárgyakat rögzítési pontjukból, azaz az emberi testből erőszakosan eltávolítják, akkor az erőszakot személy ellen közvetlenül hatónak kell tekinteni, így a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás megállapításának nincs helye. A Kúria a vis absoluta mérlegelése során kiemelte, hogy a támadás ugyan 1-2 másodpercig

⁹⁵ LANGELS 2010. 67. sk.

⁹⁶ WESSELS 2009, 166.

⁹⁷ BH 1981. 7., BH 1985. 176.

⁹⁸ EBH 2013. B.19.

tartott valamennyi cselekmény végrehajtása során és a sértetteknek esélyük sem volt védekezni, ennek indoka azonban éppen az elkövetés módjában és az eset egyéb körülményeiben – így az erő- és a gyorsaságbeli különbségben – rejlik. Ezért a terhelt olyan elháríthatatlan és lenyűgöző erőszakot alkalmazott, amely a sértettek eredményes ellenállását eleve kizárta. A Kúria tehát végül elvi élel azt az álláspontot foglalta el, hogy dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás helyett rablás valósul meg, ha az elkövető a fülbevalót a sértett füléből kitépve veszi el.

4.4. Részösszegzés

Az erőszak fogalmát a törvény nem határozza meg, azt a jogtudomány és az ítélkezési gyakorlat kölcsönösen alakította ki az elmúlt száz évben. A személy és a dolog elleni erőszak fogalom-meghatározásaiból kitűnik, hogy mindkettő fizikai erőhatás, azonban míg a dolog elleni erőszak az elvétel fizikai akadályának, addig a személy elleni erőszak a passzív alany ellenállásának leküzdésére szolgál. Tehát mindaddig, amíg az elkövető avégett fejt ki az erőszakot, hogy a dolog elvételének fizikai akadályát leküzdje, dolog elleni erőszaknak minősül a cselekménye. Ha viszont már az általa kifejtett erőszak a sértett ellenállásának ellehetetlenítését is célozza, már személy elleni erőszakot alkalmaz.

A személyt dolgon keresztül érintő erőszakkal megvalósuló dologelvételnél, azaz az elragadásnál elsősorban azt érdemes vizsgálni, hogy a passzív alany a dologelvétel megakadályozása érdekében fejtett-e ki bárminemű ellenállást. Ha igen, az erőszak intenzitásától függően rablás vagy zsarolás valósult meg. Ha a meglepetésszerűségből adódóan nem fejtett ki ellenállást (pl. a táskát azonnal kikapják a kezéből vagy a nyakláncot letépi a nyakából), dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás lesz a helyes minősítés, eltekintve azoktól az esetektől, amikor a dolog az emberi testtel anatómiai egységet alkot (pl. fülbevaló, piercing stb.), ilyenkor ugyanis az újabb bírói gyakorlat értelmében az erőszak személy ellen irányulónak tekintendő.⁹⁹

5. Elhatárolás a lopás egyes halmazataitól

A szakirodalom az „*erőszakos lopás*”¹⁰⁰, újabban a „*megtartásos rablás*”¹⁰¹ terminus

⁹⁹ Ld. függelék, 4. ábra.

¹⁰⁰ Pauler Tivadar még a veszélyes tolvajság eseteként tárgyalva *erőszakos tolvajságnak* (furtum violentum) nevezi. PAULER 1865, 200. Később elterjedt az *erőszakos lopás* elnevezés, illetve néhol *személy elleni erőszakkal vagy fenyegetéssel párosult lopásként* találkozhatunk vele. KAUTZ 1881, 582. SCHNIERER 1888, 496. FAYER 1905, 343., utóbbira ld. LÖW 1880, 666. EDVI 1909, 126. A német Btk. a *räuberischer Diebstahl* (StGB. § 252) kifejezést használja.

technicust használja a rablás azon eseteire, amikor a tetten ért tolvaj a lopott dolog megtartása végett erőszakot vagy fenyegetést alkalmaz. Ennél az esetnél a súlyosabb büntetés szükségességét már a 1843. évi büntető törvényjavaslat is megalapozottnak látta,¹⁰² a Csemeg-kódex¹⁰³ óta pedig a törvényi tényállás biztos pontjának tekinthető.

A megtartásos rablás a rablás első és második alakzatától a következő ismérveiben különbözik: 1. nem összetett, hanem összefoglalt bűncselekmény: a lopás és a kényszerítés törvényi egysége;¹⁰⁴ 2. a kényszerítés nem megelőzi, hanem követi; nem elő- (eszköz-), hanem utócselekménye a dologelvételnek; 3. az elkövető már megszerezte a dolgot, ezért a szándéka nem a dolog megszerzésére, hanem annak megtartására irányul; 4. nincs kísérlete, a kényszerítő cselekmény megkezdésével befejezett stádiumba lép.

5.1. A tettenérés

A tettenérés fogalmát a büntető törvényünk nem határozza meg,¹⁰⁵ ezért a bírói gyakorlat és a jogtudomány által kialakított szempontokból kell kiindulni, melyek a következőképpen foglalhatóak össze: 1. a lopás észlelése 2. időbeli és 3. térbeli relevanciával.

¹⁰¹ SZOMORA 2013a, 765.

¹⁰² 319. §. Rablónak tekintetik azon tolvaj is, ki a tolvajságnak elkövetésében, vagy akkor, midőn a lopott vagyonnal távozik, rajta kaptván, az őt gátolni, vagy feltartóztatni akarók ellen valamely a fentebbi 317. és 318. §§-ban körülírt erőszakkal vagy erőszakkali fenyegetésekkel élt.

¹⁰³ Csemegi Károly a kódex miniszteri indoklásában részletesen kifejti, hogy ez az eset nem szubszumálható sem a lopás, sem a rablás alá, hanem sajátos karakterei révén egy külön deliktumnak tekinthető. Miután azonban szerinte a rabláshoz szorosabban köthető a közös tényállási elem, a kényszerítés miatt, ezért nem látta szükségesnek egy önálló törvényi tényállás megalkotását. A miniszteri értekezleten vita bontakozott ki, hogy kvalifikált lopásnak vagy rablásnak minősíthető-e ez a tényállás, illetve hogy igazságos büntetésnek tekinthető-e, ha a rablás büntetési tételkeretét alkalmazzák a kényszerítést alkalmazó tettenért tolvajjal szemben. Bónis Sámuel felvetette, hogy a „tekinttetik” helyett sokkal célszerűbb lenne a „büntettetik” megfogalmazás. A Képviselőház Igazságügyi Bizottsága végül azonban az eredeti szövegezés megtartása mellett döntött. LÖW 1880, 667., 670.

¹⁰⁴ Ezért a rablással halmazatban lopás megállapítása kizárt. BH 1984. 380., BH 1983. 227. Ha elfogadjuk azt a nézetet, miszerint a lopás és a zsarolás valóságos anyagi halmazatban állhat, akkor felmerülhet akár, hogy a megtartásos rablás inkább a lopás és (kényszerítés helyett) a zsarolás törvényi egysége. A lopás és zsarolás halmazatához ld. AMBRUS-DEÁK 2013, 37-41.

¹⁰⁵ A büntető eljárási törvényünk ugyancsak adós marad a tettenérés törvényi definíciójával, holott az őrizetbe vételnél, az elfogásnál, illetve több más helyen is említi a tettenérést [Be. 126. § (2) bek., 127. § (3) bek., 517. § (2) bek.] Csemegi Károly a miniszteri indoklásában azzal indokolta a tettenkapás törvényi definiálásának mellőzését, hogy az eljárásjogban arra egyébként is sor kerül. LÖW 1880, 671. A Bünvádi Perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.) korábban így határozta meg a tettenkapás eseteit: „1. ha valaki a tettest vagy a részt a bűncselekményen rajta éri; 2. ha valaki mint szemtanu, vagy szemtanu által figyelmeztetve, a tettest vagy részt azonnal a bűncselekmény elkövetése után elfogta vagy üzőbe vette” (142. §). A tettenkapás XIX. század végi gyakorlatához ld. BJT I. 16., 220, 243. II. 358. V. 235., 314. VI. 401., VIII. 145., 325., XI. 232., XII. 250., 266., 344., XIV. 123., 341., XXI. 198., XXXI. 326.

Ad 1. A *lopás észleléséről* akkor beszélhetünk, ha valamely személy (aki nem feltétlenül a dolog birtokosa vagy tulajdonosa) a tolvaj által kifejtett dologelvételt látás vagy hallás útján érzékeli.¹⁰⁶ Emellett ide tartozhat az is, ha valaki a tolvajjal térbeli és időbeli összefüggésben találkozik (pl. amikor az a lakás ajtaján kilép).¹⁰⁷ Újabban a bírói gyakorlat kiterjesztően értelmezi a tettenért tolvaj fogalmat, az alatt nemcsak a lopás tettesét vagy társtettesét érti, hanem a vele (velük) szándékegységben a helyszínen tartózkodó bűnsegédet is.¹⁰⁸ Kérdéses lehet, hogy a lopást észlelő személyben ki kell-e alakulnia a lopás gyanújának. A Be. alapján a tettenérésből egyenesen következik a bűncselekmény megalapozott gyanúja.¹⁰⁹ Ezért akár az anyagi jogi tettenérésnek is elvárható feltétele lehetne az alapos gyanú, ha nem is feltétlenül a lopás vonatkozásában, hanem általában véve (az előző példánál maradva, ha valaki észreveszi, hogy az éppen nyaraló szomszédja ajtaján egy idegen személy lép ki, akkor nem szükséges azt feltételeznie, hogy lopás történt; elég, ha valószínűsíti valamilyen bűncselekmény, pl. magánlaksértés megtörténtét).

Ad 2. A tettenérés megállapításához szükséges vizsgálni az *időbeli összefüggést*, amikor is meg kell határozni azt az időintervallumot, amelyen belül a tettenérés megvalósulhat. Ennek során az elkövetéstől számított, konkrétan meghatározott időtartam elteltének kikötése helyett célszerűbb a lopás stádiumaiból kiindulva megállapítani az időintervallum *a) kezdőpontját* és *b) végpontját*.

Ad a) A *tettenérési időintervallum kezdőpontjának* meghatározásakor a befejezettség helyett a lopás kísérleti stádiumát érdemes alapul venni, mert nem tekinthetünk el a tettenérés nyelvtani értelmétől, mely a dolog elvétele közben történő leleplezésre utal.¹¹⁰ Ezért például tettenérésről van szó, ha a széfben kutató elkövetőt észreveszi a hazaérő tulajdonos.¹¹¹

¹⁰⁶ WESSELS 2009, 196.

¹⁰⁷ A német bírói gyakorlat ennél is továbbment, a tettenérés körébe vonta azt is, ha a tolvaj leüt valakit azelőtt, hogy őt észlelnék. Ezt azzal indokolták, hogy annak a tolvajnak a cselekménye, aki a lebukása előtt alkalmaz erőszakot, ugyanúgy minősül, mint azé, aki azt követően. Wessels szerint a tettenérés nyelvtani értelme nem terjeszthető ki egy ilyen analógiával, ugyanis nem lehet tettenért a tolvaj, ha az a tettenérést megelőzi azzal, hogy a sértettet észlelési lehetőségeitől megfosztja, vagy éppen a kényszerítés által hívja fel magára a figyelmet. WESSELS 2009, 197.

¹⁰⁸ EBH 2011. 2295.

¹⁰⁹ Be. 126. § (2) Az őrizetbe vétel szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja – különösen tettenérés – esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. (...)

¹¹⁰ „Tettenérés fn Jog A tettes v. a bűnrészes leleplezése a cselekmény elkövetése közben.” *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1982. 1372.

¹¹¹ Feltétlenül szükséges azonban leszögezni, hogy ilyenkor a kényszerítésre csak a dologelvétel megtörténte után kerülhet sor. Amennyiben a tettenért tolvaj még a dologelvétel végrehajtása előtt alkalmaz kényszerítést,

Kérdéses lehet, hogy beszélhetünk-e tettenérésről már az elkövetés megkezdése előtt, azaz a lopás előkészülete esetén? Így pl. ha a hazaérő tulajdonos észreveszi az elkövetőt, aki még nem mozdított meg semmit a lakásban, az tettenérés-e? Ahogy azt lentebb látni fogjuk majd, az ítélkezési gyakorlat a tettenérés nyelvtani értelmét kiterjesztette a cselekmény véghezvitelét követő leleplezésére is. Ebből kifolyólag akár megállhatná a helyét az érvelés, hogy a tettenérés vonatkozhat az elkövetést megelőzően történt leleplezésre is. Másik érv lehet még, hogy nemcsak a tettest, hanem a bűnsegédet is tetten lehet érni a lopáson, akinek a cselekménye – hasonlóan a lopás előkészületéhez – a törvényi tényállás keretein kívül marad (azaz nem tényállásszerű, hanem diszpozíciószerű).¹¹²

Ad b) Az ítélkezési gyakorlat a tettenérés nyelvtani értelmezésének kereteit kiterjesztette a cselekmény véghezvitelét követő leleplezésre is.¹¹³ *A tettenérés időintervallumának lehetséges végpontját* – hasonlóan a kezdőponthoz – célszerű lenne a lopás valamelyik stádiumához kötni, előbb viszont szükséges röviden szólni a lopás stádiumtani problematikájáról.

A lopás stádiumainak elhatárolására a dologelvétel mozzanatainak elkülönítésével kerül sor. Az elvétel két mozzanatból áll: a birtokos tényleges hatalmának megszüntetéséből (elmozdítás, birtokból kivétel) és az elkövető tényleges hatalomba kerüléséből (birtokbavétel, birtokba kerülés).¹¹⁴ A magyar büntetőjogban meghonosodott felfogás szerint az utóbbi mozzanattal válik befejezetté a lopás.¹¹⁵ Azonban mind a mai napig nem egyértelmű, hogy *hogyan viszonyul egymáshoz a tényleges hatalom létrejötte és az eredeti birtokállapot helyreállítási lehetőségének megszűnte*. Két megközelítés figyelhető meg e tekintetben. Az ítélkezési gyakorlatban uralkodó felfogás szerint az új birtokállapot létrejöttéről nem beszélhetünk mindaddig, amíg a birtokosnak lehetősége van az eredeti birtokállapot helyreállítására.¹¹⁶ Ennek értelmében a lopás nem „a dolog megragadásával, összeszedésével, becsomagolásával, elmozdításával, más helyre tételével, elrejtésével,

akkor szándéka nem a dolog megtartására, hanem a dologelvételére irányul, ezért cselekményét a rablás első alapesetének körében kell értékelni.

¹¹² Ld. 108. lj.

¹¹³ BJD 6591., BJD 7315., BH 1983. 227.

¹¹⁴ SZOMORA 2013b, 768. o.

¹¹⁵ A büntetőjogban három elmélet született az elvétel értelmezésére: az elmozdítás (contrectatio), elvitel (ablatio vagy amotio) és a birtokbavétel (apprehensio). A Csemegi-kódex óta a magyar jogalkotók az apprehensiót vették alapul a lopás befejezettségéhez, ugyanakkor a bírói gyakorlatban gyakran találkozhatunk olyan megoldásokkal, amelyek lényegében az elmozdítási elméletnek felelnek meg. Ld. ERDŐSY 1982, 434. sk.

¹¹⁶ EBH 2012. B.32

elvitelével”¹¹⁷ válhat befejezetté, hanem ha az eredeti birtokosnak már nincs reális lehetősége a birtokállapot visszaállítására. A hazai jogtudomány egyes szerzői által képviselt másik álláspont szerint azonban a dolog feletti tényleges hatalom létrejöhet anélkül is, hogy a birtokos számára megszűnne a birtokállapot helyreállításának lehetősége. Ezért itt a befejezettség mellett létjogosultságot nyer a bevégezethez kategóriája. Tokaji Géza megfogalmazásában a lopás befejezett, de nem bevégezett, ha „a dolog a birtokos uralmi köréből az elkövető tényleges uralmi körébe kerül, de az elvételi cselekménnyel tér- és időbeli kapcsolatban a jogi tárgyat ért sérelem megszüntetésére elvileg még megvan a lehetőség.”¹¹⁸ Az utóbbi megoldás mellett szól, hogy a lopás bevégezethezét tekintethetnénk a tettenérés időbeli végpontjának.

Ad 3. A térbeli összefüggés vonatkozásában tettenérésről akkor beszélhetünk, ha a tolvajt a tetthelyen vagy annak közvetlen közelében veszik észre. Ez a szempont szoros kapcsolatban áll a lopás stádiumtani megítélésével, mert általánosságban kijelenthető, hogy mindaddig lehetősége van a birtokosnak az eredeti birtokállapot helyreállítására, amíg az elkövető a tetthelyet vagy annak közvetlen közelét el nem hagyja (így pl. amíg a besurranó tolvaj a lakásból, illetve a társasház lépcsőházából nem távozik, a fatolvajok az erdőből ki nem érnek, stb.). Ez alól azonban lehetnek kivételek. Így pl. ha a tolvaj az eladótérben elfogyasztja az élelmiszert.¹¹⁹ Kivételt jelenthet az is, ha a lopást a lakást vagy hasonló helyiséget az elkövetővel közösen használó sérelmére [Btk. 370. § (2) bek. b) p. bh) alp.] követik el, így pl. ha a büntetés-végrehajtási zárkában az egyik elítélt a társától ellop valamit. Mivel ebben az esetben a tulajdonjog gyakorlásának ellehetetlenülése nem köthető a térbeli összefüggés megszűnéséhez (a tolvaj nem hagyhatja el a zárkát), ezért ennél az esetről kivételesen indokolt lehet az időmúlás figyelembe vétele a tettenérés lehetséges végpontjaként. Nem valósul meg a fenti tétel akkor sem, ha a tettenért tolvajt üldözőbe veszik (lásd részletesebben 5.3. pont).

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ TOKAJI 1984, 332. A német büntetőjog hasonló módon különbözteti meg a lopás befejezett és bevégezeti alakzatát. WESSELS 2009, 195. Ugyanakkor a német bírói gyakorlatban a lopás bevégezethez nem abszolút mérceként szolgál a tettenérés időbeli összefüggésének vizsgálatánál, az eset egyéb körülményeit is mérlegelni kell. Erre a német legfelsőbb bíróság a BGHSt 28, 224 számú ügyben hívta fel a figyelmet. A tényállás szerint egy benzinkútnál egy taxisoőr az utasának a pénztárcájából észrevétlenül kivett 15000 márkát, majd folytatták útjukat. 50 km megtétele után az utas gyanakodni kezdett, ekkor a soőr kilökte őt a mozgó gépjárműből. A német legfelsőbb bíróság szerint a megtett távolság és az időmúlás folytán a szoros térbeli és időbeli összefüggés már nem állt fenn, ezért – annak ellenére, hogy az elkövetővel való együttartózkodás miatt a sértett számára adott volt a birtokállapot visszaállításának a lehetősége, vagyis a lopás még nem vált bevégezetté – a tettenérés nem valósult meg.

¹¹⁹ WESSELS 2009, 195.

5.2. A célzat minősége¹²⁰

A megtartásos rablás elkövetője a dolog megtartása végett alkalmaz erőszakot vagy fenyegetést.¹²¹ Más megfogalmazásban az elkövető a kényszerítést a sértett dolog visszaszerzésére, elvitel megakadályozására irányuló magatartásának a leküzdése végett tanúsítja.¹²² A német jogirodalom szerint a sértett e cselekményének jelenleginek vagy közvetlenül előreláthatónak („gegenwärtig oder unmittelbar bevorstehen”) kell lennie.¹²³ A dolog megtartásának célzata szoros térbeli és időbeli összefüggést feltételez a lopás észlelése és a kényszerítés között.

A gyakorlatban nehézséget okoz annak a megítélése, hogy a dologelvételt követő erőszak a dolog megtartását vagy a menekülés biztosítását célozza. Ilyenkor a fő szempont általában az szokott lenni, hogy az elkövető a lopott dolgot elhagyva próbál-e erőszakosan utat törni magának vagy a lopott dolog a kényszerítő cselekmény közben is a birtokában marad.¹²⁴ Ugyanakkor találhatunk a judikatúrában ezt a szempontot figyelmen kívül hagyó érvelést is.¹²⁵ Amennyiben az eszközcselekmény mind a dolog megtartását, mind a menekülés biztosítását célozza, akkor a rablási minősítésnek lehet helye.¹²⁶ Előfordulhat az is, hogy nem lehet egyértelműen meghatározni a kényszerítés célját (pl. pusztán ijedtségből tett erő kifejtés).¹²⁷ Ilyenkor nem állapítható meg rablás, tekintettel az *in dubio pro elvre* [Be. 4. § (2) bek.].

¹²⁰ Csemegi Károly az eszközcselekmény célja szerint a rablás két válfaját állapította meg: szorosabb és tágabb értelemben vett rablást. Szorosabb értelemben vett rablás esetén az erőszak vagy fenyegetés az idegen dolog elvételére irányul, vagyis ez a kifejezés tulajdonképpen a rablás alapesetét takarta. Tágabb értelemben vett rablás esetén az erőszak vagy fenyegetés a megkezdett dologelvétel véghezvitele, illetve az apprehendált dolog megtartása érdekében történik. Ez az osztályozás a későbbiekben viszont már nem állta meg a helyét, mert az Igazságügyi Bizottság az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés esetét is felvette a tényállásba. LÖW 667. A későbbi szakirodalom ezért a *rablás* és a *rablásnak tekintendő lopás* megkülönböztetést használta. EDVI 1909, 105-141.

¹²¹ Csemegi az erőszakos lopás körébe vonta volna a lopott tárgy elhagyását követően, pusztán a menekülés céljából alkalmazott erőszakot vagy fenyegetést is, de az végül nem került be a törvénysszövegbe. Uo. 673. sk.

¹²² EBH 2011. 2295.

¹²³ WESSELS 2009, 198.

¹²⁴ AKÁCSZ 2013, 1357.

¹²⁵ Így BH 1977. 95., BJD 9267. A Legfelsőbb Bíróság szerint a menekülés célzatát bizonyítja – a kisebb értékű dolog elhagyása nélkül is – az a tény, hogy az elkövető büntetlen előéletű és feddhetetlenséget igénylő munkakört lát el, ezért a cselekményének és kilétének felderítésével súlyos hátrány érné.

¹²⁶ BH 1983. 394., BH 1984. 380., BH 1987. 115., BH 2009. 265.

¹²⁷ BH 1983. 480.

5.3. Problematicus esetkörök

A gyakorlatban a tettenérés és a dolog megtartása iránti célzat megállapítása különösen három esetkörben okozhat nehézséget: 1. a tolvaj üldözése, 2. az áruházi lopások és 3. a műholdas lopásvédelemmel ellátott dolgok elvétele esetén.

Ad 1. A menekülő tolvaj üldözésének esetére a joggyakorlat két követelményt fogalmazott meg: egyrészt az üldözőnek a tettenérést követően azonnal meg kell kezdenie az üldözést; másrészt közvetlenül szemmel tartva, megszakítás nélkül kell üldözni a tolvajt.¹²⁸ A contrario, ha az üldöző csak később kezdi el követni, vagy az üldözés során a tolvajt szem elől téveszti, a tolvaj által alkalmazott kényszerítés nem a megtartásos rablást, hanem lopás és a kényszerítő cselekménynek megfelelő bűncselekmény halmazatát valósítja meg.

A folyamatos szemmel tartás követelményét felülírhatja a jövőben az EBH 2013. 3. szám alatt közzétett elvi bírósági határozat, amely eljárásjogi szempontból értelmezte a tettenérést, s arra a következtetésre jutott, hogy „a tettenérés kapcsán a jogszabály olyan feltételt nem fogalmaz meg, hogy az elfogásnak anélkül kell megtörténnie, hogy az elkövetőt szem elől tévesztették volna.”¹²⁹ Emellett megállapította azt is, hogy a tettenérés és az elfogás között szoros időbeli kapcsolatnak kell fennállnia, mely nem az idő múlásával, hanem az üldöző és az üldözött közötti mozgás közvetítésével mérhető. Amennyiben ez a viszony folytonos, akkor az idő is másodlagos.¹³⁰ Ha az anyagi jogi tettenérés kapcsán – Csemegi Károly elképzeléséhez híven – az eljárásjogi értelmezést vennék alapul, akkor erre a bírósági határozatra hivatkozással akár lehetségessé válna – a folyamatos szemmel tartás hiányában is – az ún. „forró nyomon” üldözés során utolért tolvaj által alkalmazott kényszerítést szintén a 365. § (2) bekezdés alapján minősíteni. *Merényi Kálmán* szerint viszont így sérülne a rablásnál elvárt követelmény, a dologelvétel és a kényszerítés közötti szoros térbeli és időbeli összefüggés.¹³¹

Ad 2. Az áruházi lopásoknál a probléma gyökerét a kísérlet és a befejezettség megkülönböztetésének nehézsége jelenti, ami egyrészt az önkéntes elállás lehetősége, másrészt a rablás első és harmadik alapesete közti elhatárolás miatt hangsúlyos.

¹²⁸ BH 1983. 227.

¹²⁹ A Kúria egy korábbi ítéletében ezzel szemben az elfogás jogszerűségéhez megkövetelte a szemmel tartva üldözést. Ld. EBH 2006. 1496.

¹³⁰ Ld. az elvi bírósági határozat alapjául szolgáló határozatot: Kúria Bfv. III.832/2012/6. A Kúria a fenti indoklás alapján jogszerűnek találta a terheltek által fogatosított elfogást, amire a terhelt tulajdonában álló garázs feltörése után 50 perccel később és 500 méterrel távolabb került sor.

¹³¹ MERÉNYI 1989, 894. sk.

A '80-as, '90-es években kialakult ítélkezési gyakorlat szerint az önkiszolgáló boltokban a lopás az áru ruházatban történő elrejtésével válik befejezetté.¹³² A '90-es évek vége felé azonban megjelentek a hipermarketek és a plázák, melyek a lopások visszaszorítása érdekében fejlett technikai eszközöket (biztonsági kamerák, elektronikus áruvédelmi rendszerek stb.) vettek igénybe. Ennek következtében megjelent a gyakorlatban egy olyan nézet, mely szerint a lopásvédelem technikai fejlettsége révén (pl. biztonsági kamerák) az eladótérben a jogtalan elvételre irányuló bármely törekvés nyomban kitudódik, így a tulajdonosnak folyamatosan fennáll a lehetősége a jogi tárgy sérelmének megszüntetésére. Ez azt jelentené, hogy az áru ruházatba rejtésével pusztán kísérlet valósul meg, a lopás befejezetté pedig csak az áruházból történő távozással válik.¹³³ Így a 365. § (2) bekezdés alkalmazása kizárt lenne az eladótérben, illetve az áruház területén a biztonsági őrkkel szemben használt kényszerítésre, mert a lopás kísérleti stádiumában megvalósított kényszerítés nem a dolog megtartását, hanem annak megszerzését célozza, vagyis az rablás első alapesete valósulna meg. Ez a megoldás dogmatikailag aggályos lehet abból a szempontból, hogy a birtokbavétel (*apprehensio*) helyett az elvitel (*ablatio*) elméletét követi.¹³⁴ Másfelől kifogásolható az okfejtésnek az a része, mely szerint a biztonsági szolgálat valamennyi lopási kísérletet azonnal észlelni képes, vagyis az ellenőrzés nem esetleges, hanem szükségszerű.¹³⁵

Ad 3. Újabban dogmatikai kérdéseket vethet fel a műholdas követőrendszeren (GPS) alapuló lopásvédelemmel ellátott tárgyak elvétele. Egyrészt itt kérdéses lehet a tettenérés értelmezése, mivel a sértett úgy is észlelheti a lopást, hogy nincs a helyszínen vagy annak közvetlen közelében. Másrészt ezekben az esetekben az elkövető és a lopott tárgy mozgása akár méteres pontossággal nyomon követhető közvetlen szemmel tartás nélkül is, így gyakorlatilag a birtokállapot visszaállításának a lehetősége mindaddig fennáll, amíg a jeladó készülék működik, és azt az elkövető el nem távolítja.

¹³² BH 1984. 133., BH 1990. 460., BH 1995. 73.

¹³³ A Fővárosi Bíróság egy döntésében ezzel teljesen ellentétes álláspontot foglalt el, amikor a táskában történő elrejtéssel a lopást annak ellenére is befejezettnak nyilvánította, hogy a lopást a biztonsági őrök a kamerákon keresztül azonnal észlelték, és a tolvajt röviddel a pénztártól való távozását követően el is fogták. Ld. Fővárosi Bíróság 27. Bf.8771/2009/5.

¹³⁴ Ld. 114. lj.

¹³⁵ Bővebben AMBRUS-DEÁK 2013, 39. Az itt kifejtettek a nagyobb áruházakra, hipermarketekre vonatkoznak. Kisebb boltokban elvileg lehetséges az eladótérben tartózkodó valamennyi személy szemmel tartása, ezért ott a fenti megállapítás – az általam felvetett érv ellenében – elfogadható megoldásnak tűnik.

6. Egyéb elhatárolási kérdések

6.1. Jármű önkényes elvétele

A birtoklopást (furtum possessionis) a büntetőjog általában véve már nem rendeli büntetni. Egy kivételt azonban tesz: idegen gépi meghajtású jármű kizárólag használati célból történő elvétele jármű önkényes elvételének büntetnének (Btk. 380. §) minősül. A tényállás minősített esetei között szerepel az erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel történő elkövetés, ami a rablástól való elhatárolás szükségességet veti fel. A sikeres elhatárolás érdekében ennél a deliktumnál is az *elkövető célzatát* kell vizsgálni. Rablás esetén az elkövető célja a jogtalan eltulajdonítás, míg jármű önkényes elvétele esetén a jogtalan használat végett kerül sor a gépi meghajtású jármű elvételére. Erőszak vagy kvalifikált fenyegetés hiányában ugyanezen szempont alapján kerül sor a lopástól való elhatárolásra.¹³⁶ Bár különösen nehezen bizonyítható ténynek számít, hogy az elkövető a jogtalan használat vagy a jogtalan eltulajdonítás céljából vette el a járművet, az eset körülményeinek mérlegelésével megfelelő következtetések vonhatóak le az elkövető szándékára nézve.¹³⁷

6.2. Nyereségvágyból elkövetett emberölés

Ha a passzív alany az elkövető által a dologelvétel érdekében alkalmazott erőszak következtében meghal, az elkövetőnek a halálos eredmény iránti szándéka lesz a döntő tényező a minősítésnél. A 3/2013. sz. BJE határozatban meghatározott tárgyi és alanyi tényezők alapján az emberölésre irányuló szándékra lehet következtetni, ezért ilyenkor nyereségvágyból elkövetett emberölés lesz a helyes minősítés, amely a rablással látszólagos alaki halmazatban áll.¹³⁸ Amennyiben az elkövetőt a halálos eredmény tekintetében pusztán gondatlanság terheli, akkor rablás és halált okozó testi sértés valóságos alaki halmazata állapítható meg.

¹³⁶ Ld. függelék 5. ábra.

¹³⁷ Így pl. a terhelt vallomásaiban szerepelt-e „kocsikázásra”, időleges használatra utaló momentum vagy a gépkocsi feltörését a pénzszerzés motiválta. Ld. Szentendrei Városi Bíróság B.408/2006/6.

¹³⁸ „(...) a nyereségvágyból elkövetett emberölés büntette olyan összefoglalt bűncselekmény, amelynél az emberölésbe a rablás, illetve a lopás – akár a dolog elleni erőszakkal elkövetett alakzata – beleolvad.” BH 2001. 412.

II. fejezet: A rablás rendbeliségi kérdései

1. Problémafelvetés

A rablás rendbeliségének megállapítása mindig is komoly problémát jelentett a bírói gyakorlat számára, csakúgy, mint a lopásnál vagy a csalásnál. Ahogy azt a Kúria a vagyoni jogokat sértő bűncselekmények folytatólagosságáról szóló 43. BK véleményben (a korábbi BK. 128.) megállapítja, általános szabály szerint a rendbeliséget a sértettek száma szerint kell megállapítani. A sértett eljárásjogi fogalom, melyet a Be. így határoz meg: sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.¹³⁹ Ha ennek a definíciónak a nyelvtani értelmezéséből indulunk ki, akkor a rablás sértettjének kellene tekintenünk mind az eszközcselekmény (az erőszakot elszenvedő, megfenyegetett személyt), mind a célcselekmény elszenvedőjét (a dolog birtokosát vagy tulajdonosát). Ez viszont ellentmond a jogéletben elterjedtnek tekinthető felfogással, amely a rablás sértettjének a birtokost, passzív alanyának pedig az erőszakot (fenyegetést) elszenvedő személyt tartja.¹⁴⁰ A sértett-fogalom ilyen jellegű kiterjesztése ellen szól az is, hogy a 43. BKv. kimondja, hogy bár az anyagi jog, az eljárásjog és a végrehajtási jog a büntetőjogon belül egységes rendszert alkot és a három jogág egymás fogalomrendszerét használja, de ettől még nem ültethető át egy adott fogalom anélkül, hogy a jogág-specifikus jelentéstartalmát figyelembe ne vennénk.

2. Megoldási variációk

Mind a judikatúrában, mind a jogirodalomban számos megoldási variáció alakult ki a rablás rendbeliségére nézve. Ezek így foglalhatóak össze: A rablás annyi rendbelinek minősül,

1. ahány sértett van, a rablás sértettje alatt pedig azt a személyt kell érteni, akivel szemben az elkövető a nála, birtokában lévő dolog megszerzése végett erőszakot vagy élet és testi épség elleni fenyegetést alkalmaz, azaz akivel szemben a teljes törvényi tényállás megvalósul;¹⁴¹

¹³⁹ Be. 51. § (1) bek.

¹⁴⁰ SZOMORA 2013a, 755. Ennek ellenére továbbra sem egyértelmű, hogy kit kell a rablás sértettjének tekintenünk: a dolog tulajdonosát; a dolog azon birtokosát, akivel szemben a teljes törvényi tényállást megvalósul; vagy a dolog birtoklása nélkül azt is, akivel szemben az eszközcselekményeket kifejtik. Uo. 757. *Sinku Pál* szerint amennyiben elválnak a kényszerített és a dolog tulajdonosának a személye, akkor az tekintendő sértettnek, aki az erőszakot elszenvedti, illetve a kvalifikált fenyegetés hatása alatt áll. SINKU 2012, 581.

¹⁴¹ BH 1992. 53., FBK. 1992/1., BH 1992. 563., BH 1996. 244., BH 1996. 352., ÍH 2006/3/89.

2. ahány személlyel szemben alkalmazott erőszak (vagy fenyegetés) útján az elkövetők részéről a jogtalan eltulajdonítás céljából történő elvétel megvalósul;¹⁴²
3. ahány személlyel szemben megvalósul a teljes törvényi tényállás, és akinek a vagyona ennek következtében károsodik;¹⁴³
4. ahány személy tulajdonát sértette a rablás;¹⁴⁴
5. ahány személy vagyoni jogának sérelmére valósul meg a rablás, de egyrendbelinek kell minősíteni, ha az elkövető csak egy személlyel szemben kifejtett erőszak alkalmazásával több személy tulajdonából álló dolgot vesz el;¹⁴⁵
6. ahányszor a törvényi tényállás teljes egészében megvalósul, vagyis a személyt érintő kényszerhez külön vagyoni érdeksérelem is társul;¹⁴⁶
7. ahány elkövetési magatartással valósul meg a rablás, ha az elkövetők több elkövetési magatartással végbevitt cselekményei ugyanazon természetes vagy jogi személy vagyoni jogait sértik, és az egyes cselekmények kapcsán a rablási erőszakot (fenyegetést) a birtokukban lévő dolog megszerzése érdekében különböző természetes személyek ellen alkalmazzák;¹⁴⁷
8. ahány elkövetési alkalom van.¹⁴⁸

Ad 1. A jelenlegi bírói gyakorlatban ez a megoldás a legelterjedtebb, azonban a szakirodalomban több kritika is érte a gyakorlati alkalmazhatóságát illetően. Hiszen előfordulhat, hogy a teljes törvényi tényállás nem valósul meg egy személlyel szemben sem (pl. a vonaton egy fülkében utazó utasok egyikével szemben erőszakot alkalmaznak, majd a másik utas önként átadja az értéktárgyait), tehát a rablásnak ad absurdum nem lehetne sértettje. A rendbeliség megállapítása emellett kétes lehet azoknál az eseteknél is, ahol a dologbirtokos nincs jelen a dologelvételnél, így pl. ha éjszaka az ékszerboltból a biztonsági őrral szemben alkalmazott erőszak útján viszik el az elkövetők az ékszereket. Az ékszerbolt tulajdonosa ugyanis nincs jelen a dologelvételnél, a biztonsági őrt pedig nem lehet az ékszerek birtokosának tekinteni, mivel a testi ráhatás lehetősége kizárt az ő tekintetében.¹⁴⁹

Ad 2. A rendbeliség ezen elv alapján történő meghatározása a személy cselekvési

¹⁴² BH 1999. 96.

¹⁴³ BH 2001. 458.

¹⁴⁴ SINKU 2012, 581.

¹⁴⁵ KERESZTY 2004, 812.

¹⁴⁶ AKÁ CZ 2013, 1361.

¹⁴⁷ BH 1999. 148.

¹⁴⁸ SZOMORA 2013a, 757.

¹⁴⁹ DEÁK 2010, 619.

szabadságát tekinti a rablás elsődleges jogi tárgyának, ami a jelenleg irányadó gyakorlattal szemben előnyt élvezhet abból a szempontból, hogy nem teszi szükségessé a sértett – képzavart okozó – definiálását és a birtokviszonyok fejtegetését.

Ad 3. A rablás rendbeliségi problematikáján belül a közös tulajdonban lévő vagyontárgyra elkövetett rablás külön fejtörést okoz a jogalkalmazók számára. A Legfelsőbb Bíróság – az első módszert alkalmazva – több esetben is kétrendbeli rablásnak minősítette azon elkövetők cselekményét, akik éjszaka egy idős házaspárhoz betörve, mindkét házastárs sérelmére erőszakot alkalmazva tulajdonították el a közös tulajdonban lévő értéktárgyaikat.¹⁵⁰ A BH 2001. 458. számú ügyben azonban teljesen eltérő álláspontra jutott a bíróság, amikor egyrendbeli rablásnak minősített egy hasonló esetet arra hivatkozással, hogy bár a teljes tényállás két személlyel szemben valósult meg, csak egy vagyonban következett be kár. A rendbeliség meghatározásának e módját kritika érheti egyrészt afelől, hogy a rablás immateriális bűncselekmény, tehát nem képezi tényállási elemét sem a kár, sem a vagyoni hátrány, másrészt figyelmen kívül marad, hogy a rablásnál az eszközcselekmény és a célcselekmény címzettje nem feltétlenül ugyanaz a személy.

Ad 4. A rablás rendbeliségének a tulajdonjog sérelméhez való fűzése természetes személyek tulajdona ellen irányuló rablások esetén jó kiindulási alap lehet, azonban aggályos lehet a jogi személyekkel szemben. Példával szemléltetve, ha az elkövető ugyanannak a kereskedelmi banknak hat vidéki bankfiókját rabolja ki, akkor a cselekménye egyrendbelinek minősülne, míg ha három, különböző kereskedelmi bankok alá tartozó bankfiókot rabol ki, akkor háromrendbeli rablás miatt kellene felelnie.

Ad 5. Ennél a változatnál az előbb említett érvek ugyanúgy helytállóak.

Ad 6. Ez a változat a 3. megoldás továbbfejlesztett verziójának tekinthető, mivel nem azt vizsgálja, hogy *hány személlyel szemben*, hanem hogy *hányszor* valósult meg a teljes törvényi tényállás. Ezzel a megoldással egyrendbeli lesz az egy sértett értéktárgyainak elvétele érdekében több személlyel szemben alkalmazott erőszak vagy fenyegetés, az egy személlyel szemben alkalmazott erőszak vagy fenyegetés során több sértett értéktárgyainak elvétele, továbbá a több személlyel szemben alkalmazott erőszak vagy fenyegetés során a jelen nem lévő sértett értéktárgyainak elvétele is.¹⁵¹ Ezért az 1. megoldással szemben

¹⁵⁰ BH 1996. 352., BH 1999. 96.

¹⁵¹ GRÓSZ 2011, 22.

felmerült kritikai ellenvetések lényegében alapjukat veszítik. Ugyanakkor a rablás immateriális jellegével nehezen egyeztethető össze a kényszerhez társuló vagyoni érdeksérelem kitétel.

Ad 7. A pénzintézetek, postafiókok sérelmére sorozatban elkövetett rablási cselekmények rendbeliségének megállapításához az egyik legadekvátabb támpontot nyújtja ez a variáció. Félreértelmezésekhez vezethet azonban az elkövetési magatartás kifejezés használata, mivel a rablás tényállása összetett, több elkövetési magatartást is tartalmaz (az erőszak vagy fenyegetés alkalmazása, a védekezésre vagy öntudatlan állapotba helyezés és a dologelvétel).

Ad 8. Ez a változat az előző megoldás egzaktabb alternatíváját nyújthatja, amennyiben pontosan meghatározott jelentéstartalommal sikerül felruháznunk az elkövetési alkalom fogalmát. Én az elkövetési alkalmat így értelmezném: a rablás térben és időben összefüggő elkövetési magatartásainak összessége. E módszer ellen szólhatna, hogy a rendbeliség így kevésbé lesz alkalmas arra, hogy megfelelő mérceként szolgáljon az egyes cselekmények súlyosságának megítélése során (pl. ugyanúgy kétrendbeli lesz annak a cselekménye, aki két különböző alkalommal kirabol az utcán valakit, mint annak, aki fegyveresen kirabol két bankot), ugyanakkor a rablás büntetési tételkeretei kellően súlyosak ahhoz, hogy az eltérő tárgyi súlyt értékelni lehessen.¹⁵²

Hogy az imént ismertetett megoldások mennyire különböző eredményekre vezethetnek, azt az alábbi hipotetikus jogesettel szeretném szemléltetni:

Az I. és II. rendű terhelt 4 hónap elforgása alatt három vidéki bankfiókot rabolt ki fegyveresen. A három bankfiókból kettő ugyanahhoz a kereskedelmi bankhoz tartozik, míg a harmadik bankfiók egy másik kereskedelmi bankhoz. Az első rablás alkalmával a bankfiókban 3 személy tartózkodott, 1 biztonsági őr, 1 alkalmazott és 1 ügyfél. A terheltek a biztonsági ört leütötték, az ügyfelet a földre fektették, majd az alkalmazottól elvették a bevételt és elmenekültek. A második rablásnál 13 személy volt jelen a bankfiók váróhelyiségében: 2 biztonsági őr, 2 alkalmazott és 10 ügyfél. A terheltek itt is először a biztonsági őröket ártalmatlanították, aztán megfenyegették az ügyfeleket, az alkalmazottaktól elvették a bevételt, és mielőtt elmenekültek volna, 3 ügyfelet megmotoztak és elvették az értéktárgyaikat. A harmadik bankfiókban a rablás idején 4 személy tartózkodott: 1 biztonsági őr, 1 alkalmazott és 2 ügyfél. Hasonlóan a második esethez, a zsákmánnyal való távozás előtt itt is megmotozták az ügyfeleket, mindkettőjük pénztárcáját elvették.

¹⁵² SZOMORA 2013a, 757.

Az elkövetők cselekményeit a fenti megoldások tükrében lehetne kilencrendbeli (1.), húszrendbeli (2.), ötrendbeli (3.,6.), hétrendbeli (4.,5.), vagy háromrendbeli (7.,8.) rablásnak is minősíteni.

3. Részösszegzés

A rablás rendbeliségének megállapítása igen komoly polémiákat szül a gyakorlatban, ezért az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében feltétlenül szükség lenne egy jogegységi eljárás lefolytatására. A jogegységi eljárás során figyelembe kellene venni a rablás tipikus megjelenési formáit (különös tekintettel a postahivatalokban, bankfiókokban elkövetett rablásokra) és mindenképpen szem előtt kellene tartani a kétszeres értékelés tilalmát és valamennyi körülmény értékelésének követelményét, illetve azt is, hogy a törvényszöveg értelmezéséből adódóan („mástól” elvesz és „valaki” ellen erőszakot vagy kvalifikált fenyegetés alkalmaz) egyrendbeli rablásnak kell tekinteni azt az esetet, ha egy személlyel szemben alkalmaznak erőszakot vagy fenyegetést, majd egy másik személy dolgát veszik el.¹⁵³ Ezt követően kellene majd eldönteni, hogy a tulajdoni viszonyok rendjét vagy a személy cselekvési szabadságát tekintsük a rablás jellegzetes jogi tárgyának, és ebből kifolyólag az erőszakot (fenyegetést) elszenvedő passzív alanyok vagy a dologbirtokos sértettek számát kell alapul venni.¹⁵⁴

¹⁵³ DEÁK 2010, 621.

¹⁵⁴ Érvek és ellenérvek uo. 622.

Összefoglalás

A rablás elhatárolási kérdéseit áttekintve látható, hogy számos feladat vár még a jogalkotás, a judikatúra és a jogtudomány számára. A kifosztástól való elhatárolásnál számos értelmezési vitát válthatnak ki a jövőben az új Btk. újításai, a bódult állapot előidézése és a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére történő elkövetés. A zsarolás ítélkezési gyakorlata összegészében helyesnek tekinthető, ugyanakkor megfontolandó az eszközcselekmény és a célcselekmény térbeli-időbeli összefüggésénél felmerülő arányossági sérelem valamikénti orvoslása. Az önbíráskodás kapcsán az új Btk. a rendszerbeli elhelyezés megváltoztatásával eleget tett a jogtudomány egyik követelésének, ezért a törvényi szabályozás ma már helytállónak tekinthető. Az ítélkezési gyakorlat a nehezebb megítélésű esetkör, a szerencsejátékon vagy fogadás nyert vagy veszített pénz erőszakos elvételének akadályát is sikerrel vette, de egy-egy komplikáltabb történeti tényállás folytán szükségessé válhat az elkövető tudattartalmának feltárására szolgáló szempontok finomítása, kiegészítése. A dolog elleni erőszakkal elkövetett lopástól való elhatárolás rávilágít arra, hogy az erőszak dogmatikájában a legalapvetőbb kérdésekben, így például a dologról személyre áttevődő erőszak vagy az erőszak intenzitásának kérdésében mind a mai napig nem tudott zöldágra vergődni a büntető-jogtudomány. A megtartásos rablás megítélése különösen az üldözéses eseteknél és az áruházi lopásoknál okozhat fejtörést, az utóbbi helyes elbírálásának előfeltétele lenne a lopás stádiumtani ellentmondásainak feloldása. A jármű önkényes elvételétől való elhatárolás nem bír különösebb gyakorlati jelentőséggel, a nyereségvágyból elkövetett emberölésnél a gyakorlat által kimunkált megkülönböztető ismérvekkel szemben pedig nem merültek fel érdemi kifogások, legalábbis idáig.

A legkritikusabb résznek tekinthető rendbeliség kapcsán sajátos nézőpontok alakultak ki a jogéletben. A legszélesebb körben elfogadott módszer, a sértettek számának alapul vétele más vagyon elleni bűncselekményeknél is kérdéseket vet fel, azonban rendező elvként történő elfogadása a rablásnál – annak összetett jellege révén – különösen aggályosnak tekinthető. A rablás rendbelisége körüli anomáliák elosztatása és az egységes, következetes gyakorlat kialakítása végett a szakirodalomban már hosszabb ideje követelt jogegységi eljárás lefolytatása lenne indokolt.

Irodalomjegyzék

- AKÁ CZ 2013 = Akác z József: *A vagy on elleni erőszakos bűncselekmények*. In: Kónya István (szerk.): *Magyar büntetőjog I.-III.: kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC [kapcsos kiadvány], 2013.
- AMBRUS 2012 = Ambrus István: *A bűncselekményi egység a magyar büntetőjogban*. PhD értekezés. Szeged, 2012.
http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1617/1/Ambrus_Istvan.BCSI.EGYSEG.ertekezes.pdf
- AMBRUS – DEÁK 2013 = Ambrus István – Deák Zoltán: *A Kecskeméti Városi Bíróság ítélete a dolog megtartásával elkövetett rablásról - A tetten ért tolvaj által alkalmazott kompulzív erőszak (vagy nem minősített fenyegetés) esetén zsarolás és lopás valószínűségi halmazata*. Jogesetek Magyarázata, 2013/1. sz. 33-42. o.
- ANGYAL 1934 = Angyal Pál: *A rablás és zsarolás*. In: *A magyar büntetőjog kézikönyve*, 11. köt. Budapest, Athenaeum, 1934.
- CSALAY 1988 = Csalay András: *A rablás és az önbíráskodás elhatárolási kérdései*. Belügyi szemle, 1988/1. sz. 15-20. o.
- DEÁK – FARAGÓ 2009 = Deák Zoltán - Faragó Éva: *Egy szelet a vagy on elleni erőszakos bűncselekmények problematikájából*. Ügyészek lapja, 2009/ 1. sz., 37-42. o.
- DEÁK 2010 = Deák Zoltán: *A rablás rendbelisége a bírói gyakorlat (görbe) tükrében*. Magyar Jog, 2010/10. sz. 618-622. o.
- EDVI 1909 = Edvi Illés Károly: *A magyar büntető törvénykönyv magyarázata*. Budapest, Révai, 1909. 3. köt.
- ERDŐSY 1982 = Erdősy Emil: *Jogértelmezési problémák a vagy on elleni bűncselekmények köréből*. Magyar Jog 1982/5. 432-439. o.
- ERDŐSY – FÖLDVÁRI – TÓTH 2007 = Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: *Magyar büntetőjog - Különös rész*. Budapest, Osiris, 2007.
- FAYER 1905 = Fayer László: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Budapest, Franklin, 1905. 2. köt.
- FAYER 1896a = Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1896-1900. 1. köt.
- FINKEY 1896b = Finkey Ferenc: *A rablás fogalmához*. Jogtudományi közlöny, 1896/2. sz. 14-15. o.
- FINKEY 1896c = Finkey Ferenc: *A zsarolás és lopás közti határvonal*. A Büntető Jog Tára, 1896., XXXII., 228-230.

- GRÓSZ 2011 = Grósz Anita: *A rablás rendbeliségének megítélése a bírósági gyakorlatra is tekintettel*. Ügyészek lapja, 2011/5. sz., 17-23.
- HORNYÁK 2010 = Hornyák Szabolcs: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*. PhD értekezés. 2010, Pécs.
http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/hornyak/hornyak_ertekezes_nyilv.pdf
- KAUTZ 1881 = Kautz Gusztáv: *A magyar büntetőjog tankönyve: különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire*. Pest, Eggenberger, 1881.
- KERESZTY 2004 = Kereszty Béla: *A vagyon elleni bűncselekmények*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Budapest, Korona Kiadó, 2004.
- LANGELS 2010 = Langels, Harald: *Strafrecht BT 3: Straftaten gegen Eigentums- und Vermögenswerte*. Bonn, Abels & Langels, 2010.
- LENKOVICS 2008 = Lenkovics Barnabás: *Dologi jog*. Budapest, Eötvös Kiadó, 2008.
- LŐW 1880 = Löw Tóbiás: *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1878: 5. tcz., és teljes anyaggyűjteménye*. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1880. 2. köt.
- *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1982.
- MERÉNYI 1989 = Merényi Kálmán: *A rablás objektív tényállási elemeiről*. Magyar jog, 1989/10. sz. 892-897. o.
- MEZEY 2007 = Mezey Barna: *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris, 2007.
- MÓZES 1895 = Mózes László: *Rablás?* Jogtudományi közlöny, 1895/48. sz. 379-380. o.
- MÓZES 1896 = MÓZES LÁSZLÓ: *Rablás?* Jogtudományi közlöny, 1896/3. sz. 22-23. o.
- KERESZTY–SZOMORA 2009 = Kereszty Béla – Szomora Zsolt: *A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Budapest, Hvg-orac, 2009.
- NAGY 2013 = Nagy Ferenc: *Tansegédlet a büntetőjog általános részéhez*. Szeged, SZTE ÁJTK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2013.
- NÉMETHY 2002 = Némethy Andrea: *Az önbíráskodás, a zsarolás és a rablás elhatárolási szempontjai*. Ügyészek lapja, 2002/3. sz., 47-74.
- PAULER 1865 = Pauler Tivadar: *Büntetőjogtan*. Budapest, Pfeifer Ferdinánd, 1864-1865. 2. köt.

- SCHNIERER 1888 = Schnierer Aladár: *A büntetőjog általános tanai az 1878. V. és 1879. XL. törvénycikkek alapján.* Budapest, Franklin, 1888.
- SINKU 2012 = Sinku Pál: *A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények.* In: Busch Béla (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG-ORAC, 2012. 574-590. o.
- SISÁK 2012 = Sisák Noémi: *A rablás és a zsarolás elhatárolása.* Ügyészek lapja, 2012/4. sz., 25-33. o.
- SZOMORA 2013a = Szomora Zsolt: XXXV. fejezet - *A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények.* In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez.* Budapest, Complex, 2013. 754-766. o.
- SZOMORA 2013b = Szomora Zsolt: XXXVI. fejezet - *A vagyoni elleni bűncselekmények.* In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez.* Budapest, Complex, 2013. 766-806. o.
- *Tájékoztató a 2012. évi bűnözésről.* Közzéteszi a Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztálya és a Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztálya. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok5892.pdf>.
- TOKAJI 1984 = Tokaji Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban.* Budapest, KJK, 1984.
- TÓTH 1981 = Tóth Mihály: *Gondolatok az "erőszak" büntetőjogi fogalmáról.* Magyar jog, 1981/6. sz. 502-511. o.
- WESSELS 2009 = Wessels, Johannes: *Strafrecht: besonderer Teil.* Heidelberg, C.F. Müller, 2009.
- www.1000ev.hu
- www.birosag.hu
- www.njt.hu
- www.szegeditorvenyszek.birosag.hu

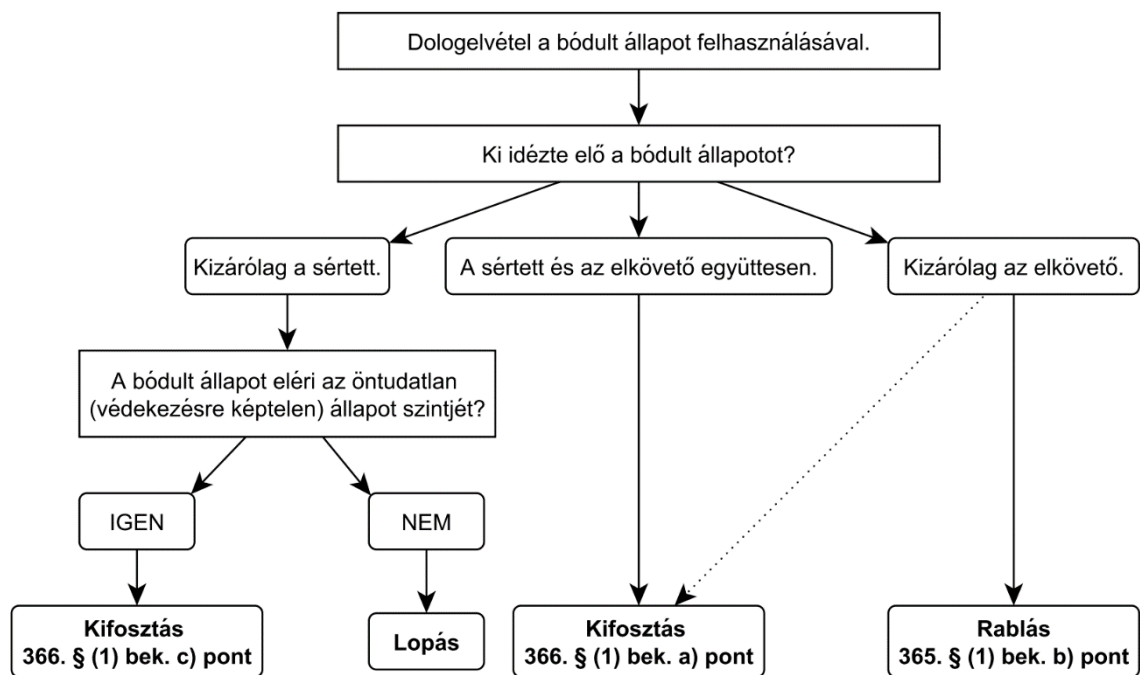
Felhasznált joganyag

- 1843. évi büntető törvényjavaslat
- 1878 évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
- Az 1878 évi V. törvénycikk miniszteri indokolása és a Képviselőház Igazságügyi Bizottságának jegyzőkönyvei és jelentései. In: LŐW TÓBIÁS: *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 1878: 5. tc., és teljes anyaggyűjteménye*. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1880. 1-2. köt.
- 1948. évi XLVIII. törvény a büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról
- 2.560/1949. (III. 19.) Korm. rendelet a termelőszövetkezeti csoportok, tagjaik és vagyonuk fokozott büntetőjogi védelméről
- 1950. évi 24. tvr. a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- Az 1961. évi V. törvény miniszteri indokolása. In: *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve*. Budapest, Közgazd. és Jogi Kvk., 1962.
- 1971. évi 28. tvr. a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejáték szervezéséről
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2001. évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2008. évi LXXIX. törvény a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról
- T/5489. számú törvényjavaslat (2008) a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2009. évi LXXX. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartásról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

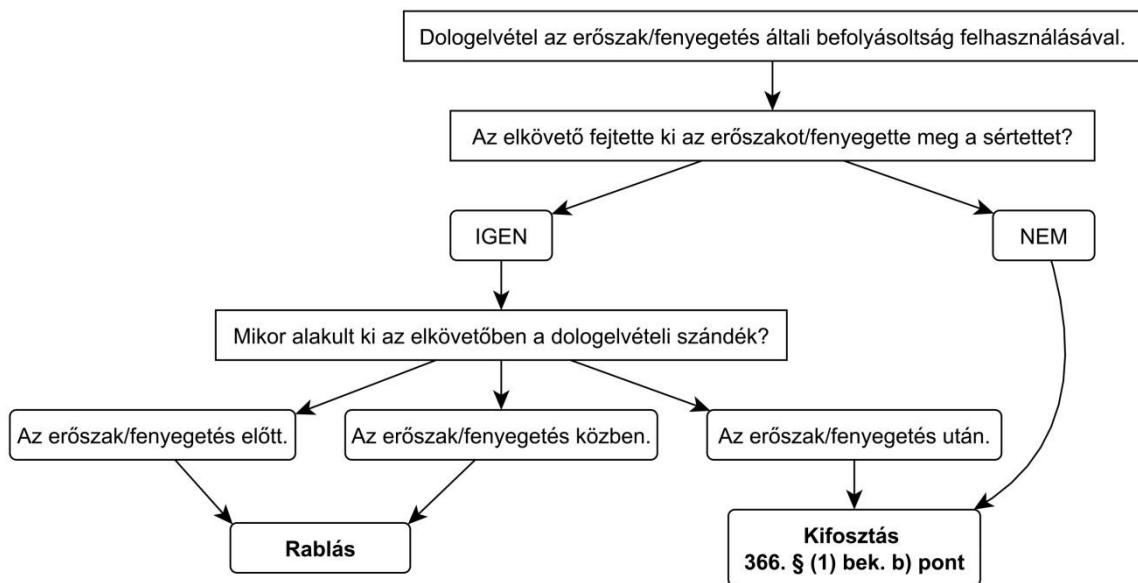
- 43. BKv. a vagyoni jogokat sértő bűncselekmények folytatóságáról
- A Büntetőjogi Döntvénytár kötetei. Budapest, KJK. 1953-1979.
- A Bírósági Határozatokban közzétett vonatkozó eseti döntések
- A www.birosag.hu portálról elérhető Bírósági Határozatok Gyűjteményben közzétett anonim eseti döntések

Függelék¹⁵⁵

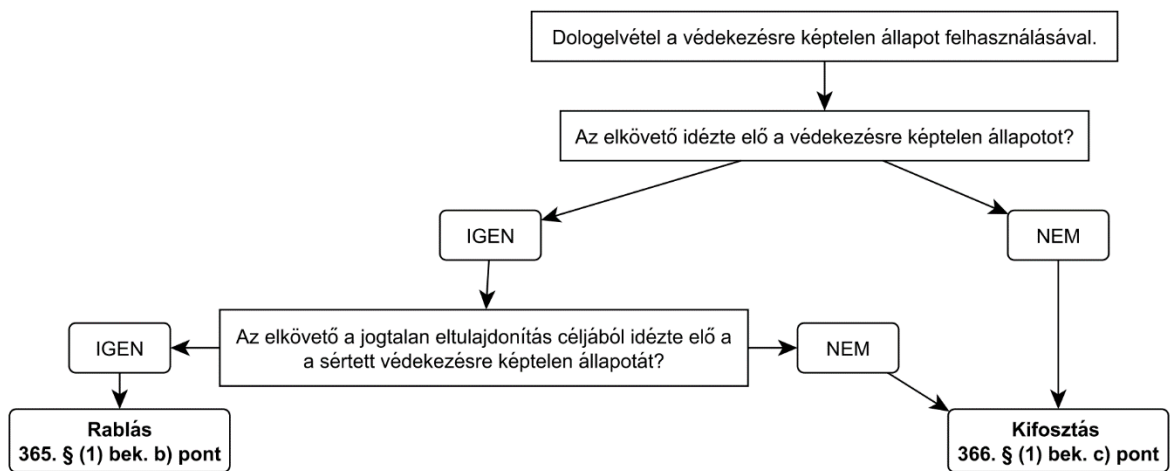
¹⁵⁵ A függelékben található elhatárolási ábrák a szerző saját szerkesztései.

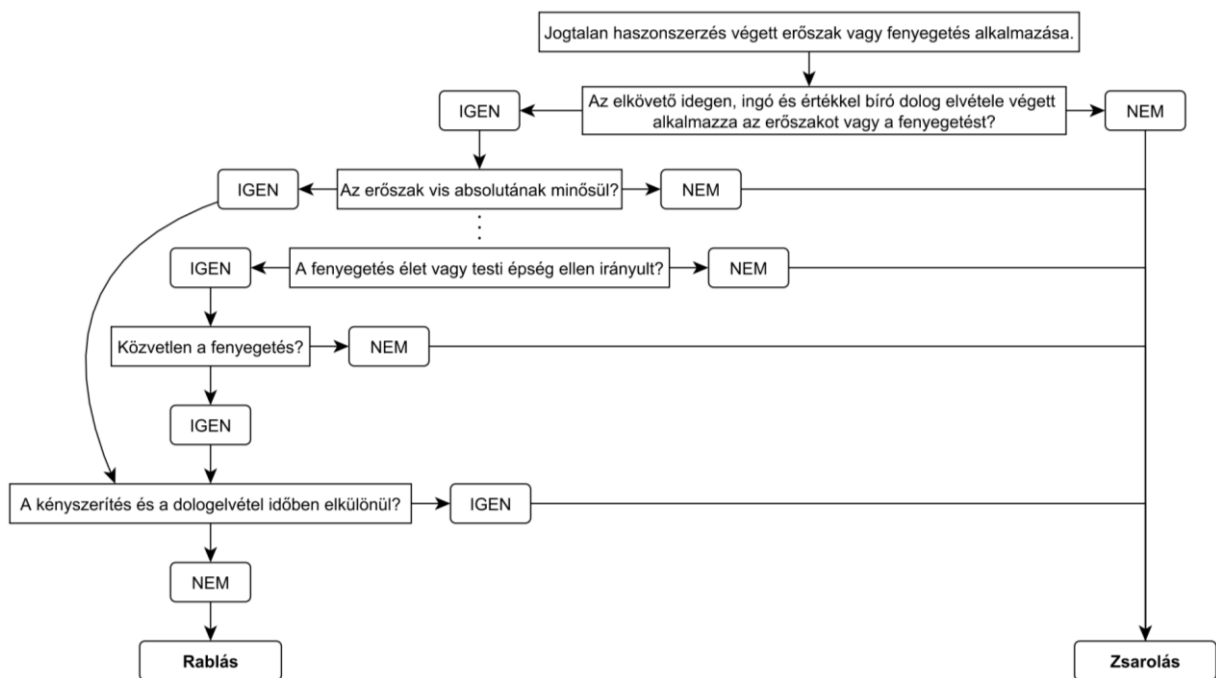
1.1. ábra: A rablás és a kifosztás első alakzatának elhatárolása.

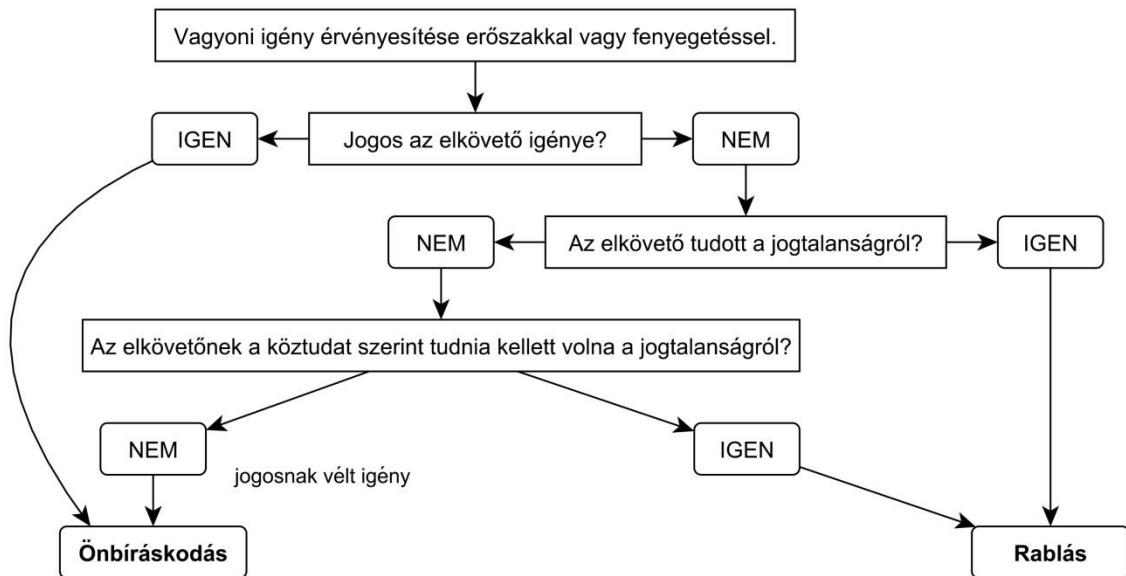
1.2. ábra: A rablás és a kifosztás második alakzatának elhatárolása.

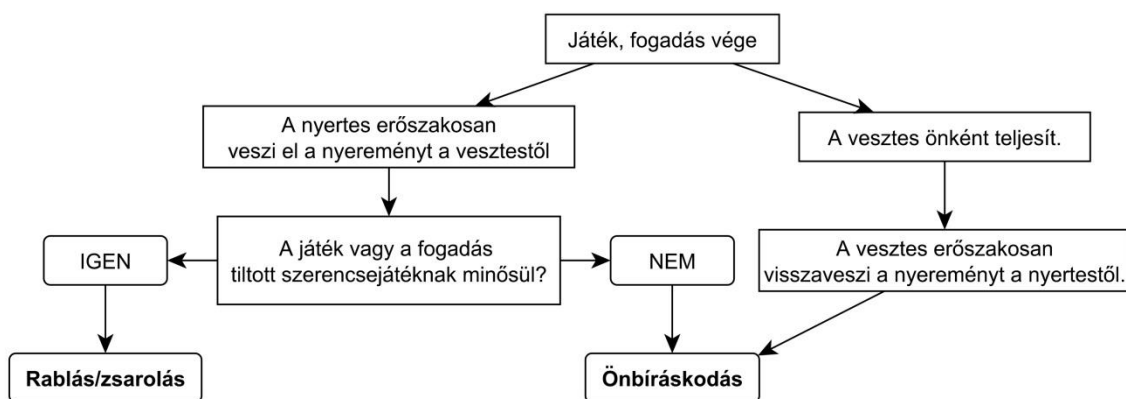
1.3. ábra: A rablás és a kifosztás harmadik alakzatának elhatárolása.

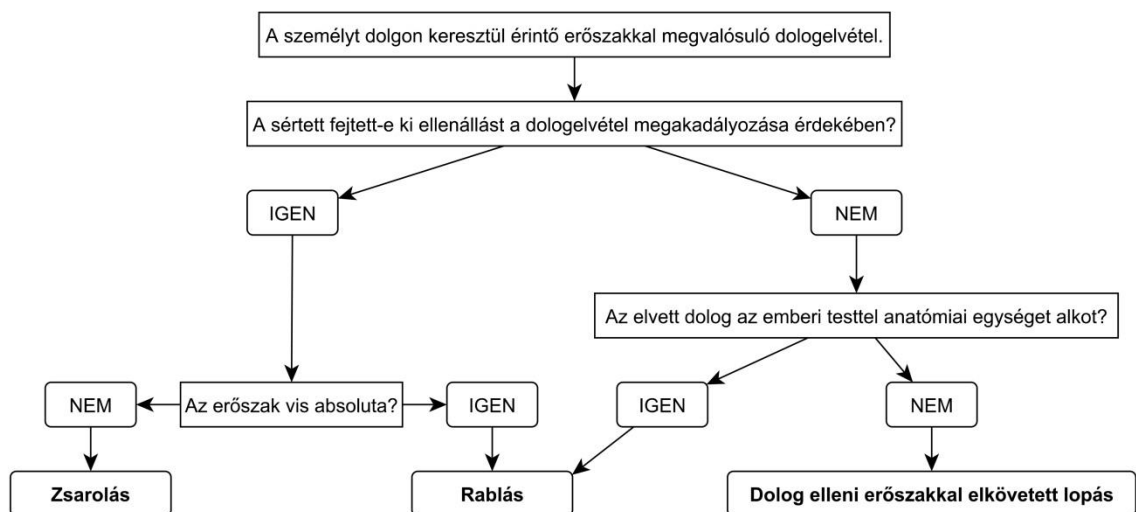
2. ábra: A rablás és a zsarolás elhatárolása.

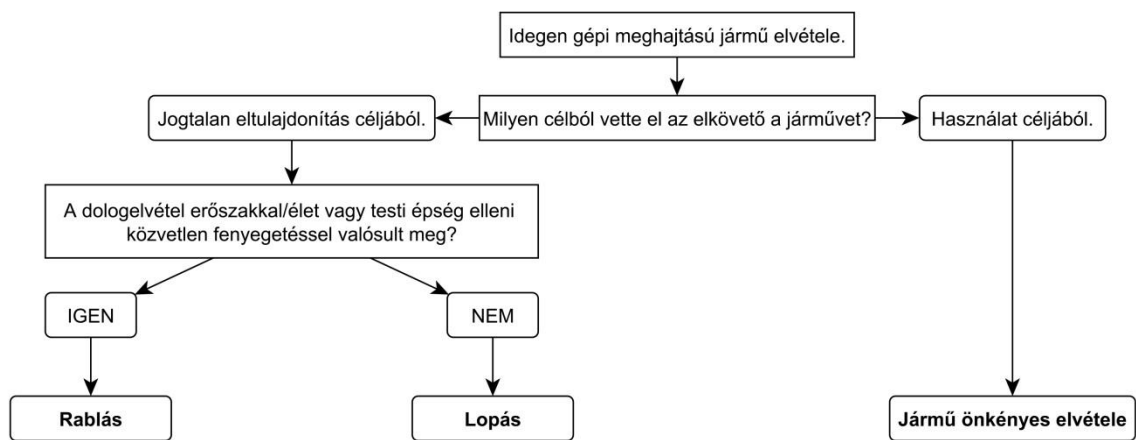
3.1. ábra: A rablás és az önbíráskodás elhatárolása.

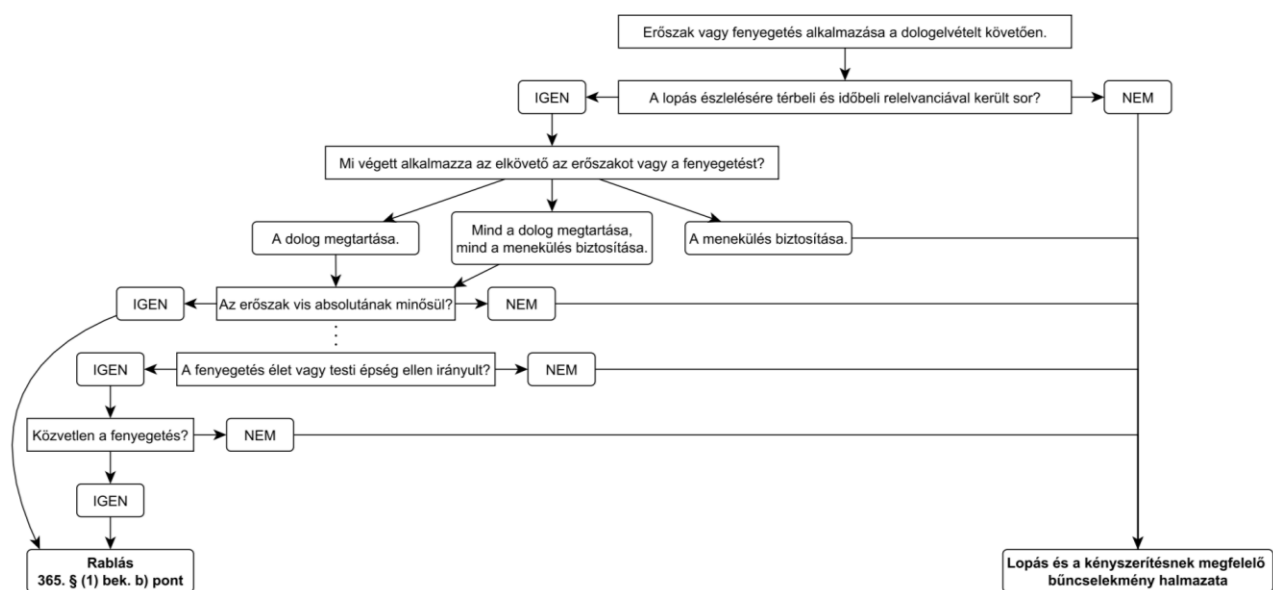
3.2. ábra: Szerencsejátékon, fogadáson nyert nyeremény erőszakos elvétele vagy visszaszerzése.

4. ábra: A rablás és a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás elhatárolása.

5. ábra: A rablás és a jármű önkényes elvételének elhatárolása.

6. ábra: A rablás és a lopás egyes halmazatainak elhatárolása.